

# Kulturlager i kvarteret Engelbrekt

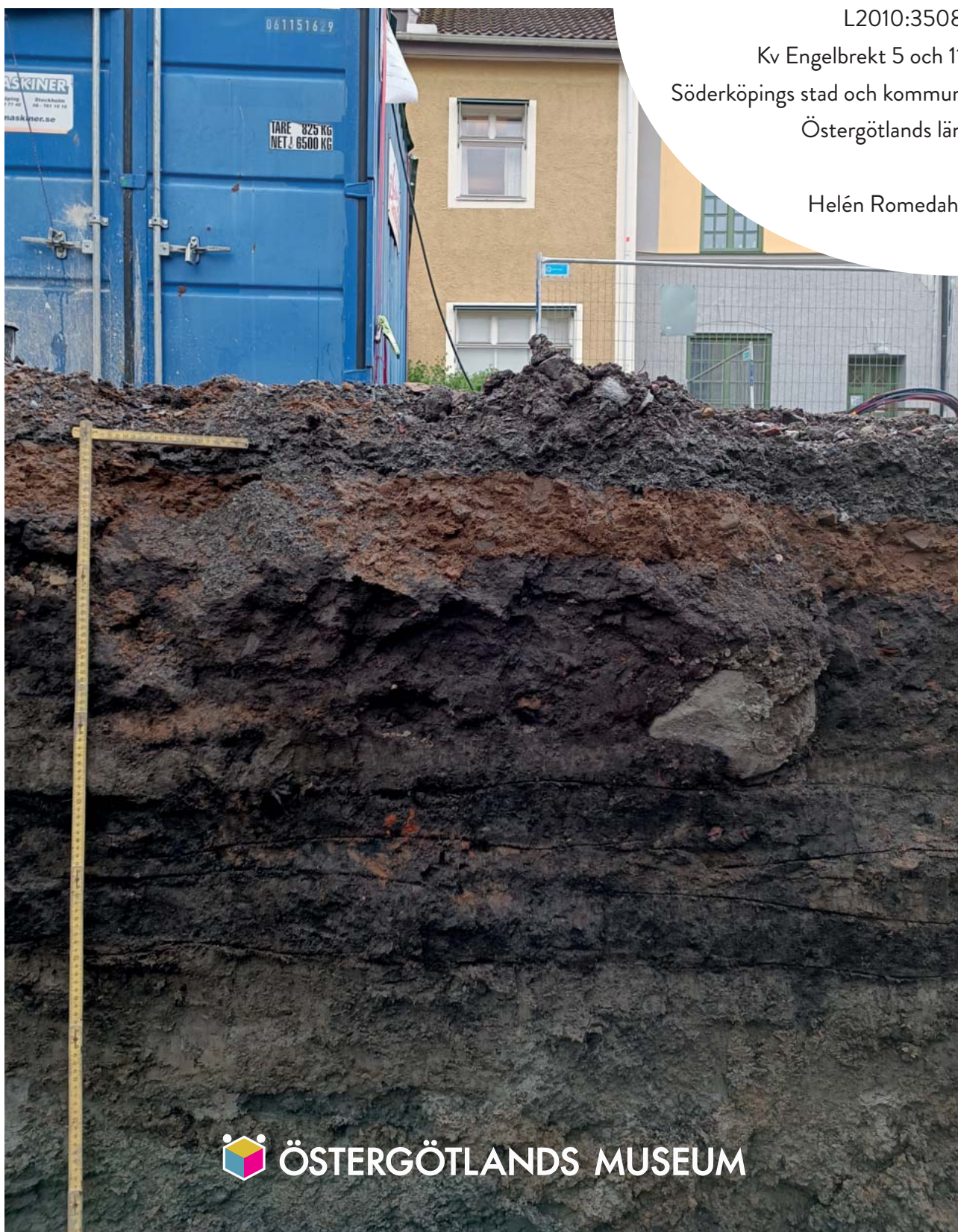
L2010:3508

Kv Engelbrekt 5 och 11

Söderköpings stad och kommun

Östergötlands län

Helén Romedahl



## Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet/lokal/område/sträcka	Kv Engelbrekt 5 och 11
Socken/stad	Söderköping
Kommun	Söderköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	L2010:3508
Digitala fastighetskartans blad	648 57 05
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH2000
Mätteknik	Totalstation
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-18552-2020
Länsstyrelsens handläggare	Helena Hult
ÖM dnr	0037/22
ÖM projektnr	001952
KMR uppdragsnummer	202200066
Uppdragsgivare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	ED Bygg Sverige AB
Projektledare	Helén Romedahl
Biträdande projektledare	-
Personal	-
Rapportansvarig	Helén Romedahl
Fältarbetstid	2022-05-30 -- 06-02
Totalt undersöktes	138 m <sup>2</sup>
Fynd	Ja (ÖM4799:33-38). Fynden förvaras på och fyndfördelas till Östergötlands museum
Foto	Digitala
Analys	Makro och <sup>14</sup> C
ÖM Intrasnr	ÖM2021007
Grafik	Helén Romedahl
Renritning	Johan Levin
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.  
Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.  
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

# Kulturlager i kvarteret Engelbrekt

## Innehåll

Sammanfattning .....	2
Inledning .....	4
Syfte och metod .....	4
Områdesbeskrivning och tidigare arkeologiska undersökningar .....	4
De historiska kartorna .....	7
Resultat .....	8
Dokumenterade sektioner .....	8
Plandokumentation .....	12
Utvärdering av undersökningsresultaten .....	15
Fyndmaterialet .....	16
Referenser .....	16
Appendix 1. Kalibrerade <sup>14</sup> C-dateringar .....	17
Appendix 2. Makrofossilanalys .....	22
Bilaga 1. Ritningar .....	24
Bilaga 2. Fyndlista .....	40

*Omslagsbild: Lager i sektion 4034. Foto mot norr, Helén Romedahl, Östergötlands museum.*

**ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM**  
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • [www.ostergotlandsmuseum.se](http://www.ostergotlandsmuseum.se)



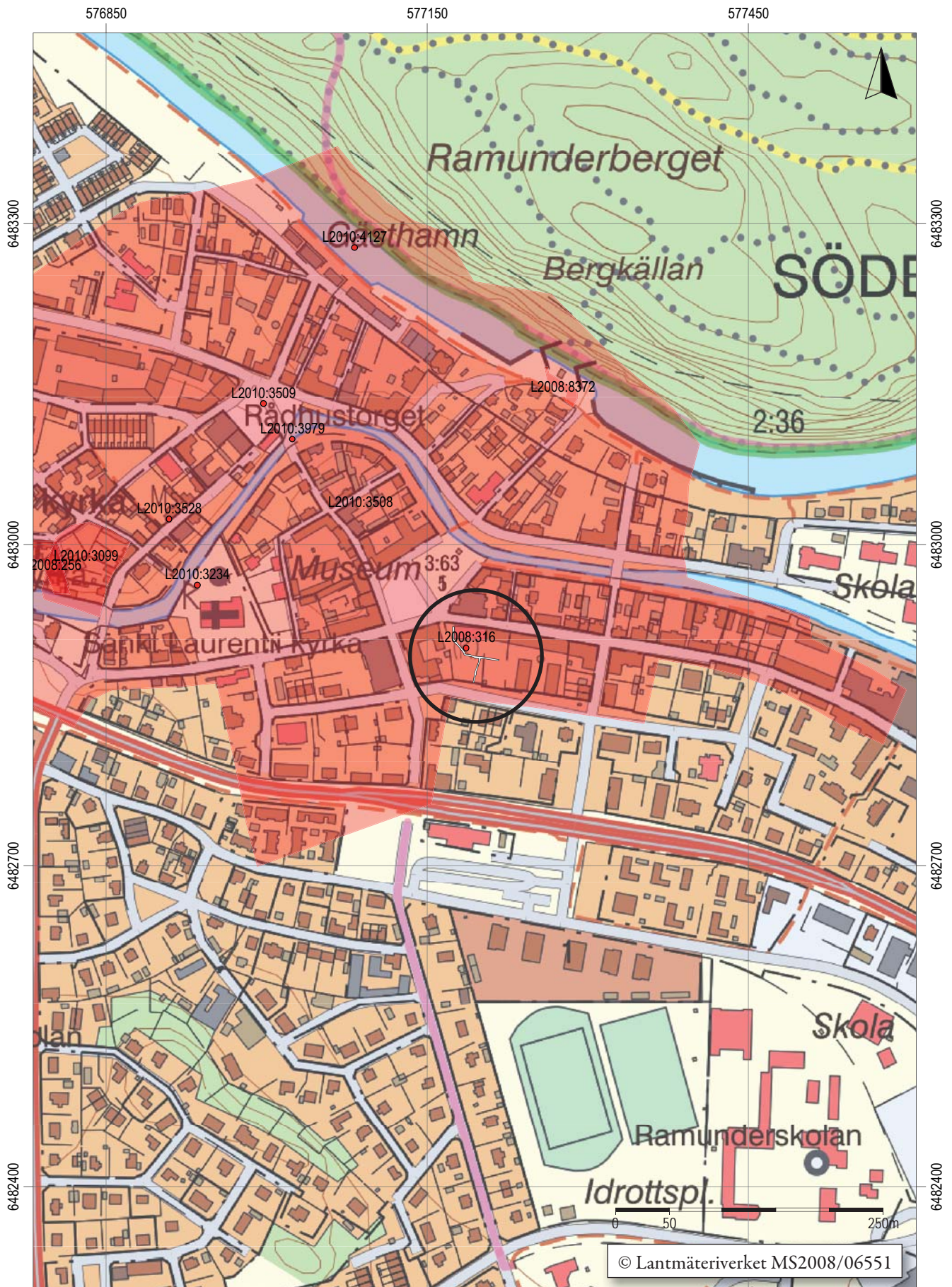
## Sammanfattning

Den 30 maj - 2 juni 2022 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom kv Engelbrekt 5 och 11 i Söderköpings stad, inom fornlämningsområdet L2010:3508, Söderköpings medeltida och historiska stadsområde. Arbetet föranleddes av schaktning för ledningar till två nyuppförda fastigheter i kvarteret. Längs en majoritet av schaktsträckan fanns arkeologiska lämningar i form av kulturlager, ett dike samt byggnadsrester. Fem av kulturlagren kunde med hjälp av  $^{14}\text{C}$ -analys dateras till 1221 - 1402 e Kr.

Helén Romedahl  
antikvarie







Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5000.



## Inledning

Den 30 maj till 2 juni 2022 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom kv Engelbrekt 5 och 11 i Söderköpings stad, inom fornlämningsområdet L2010:3508, Söderköpings medeltida och historiska stadsområde. Arbetet föranleddes av schaktning för ledningar till två nyuppförda fastigheter i kvarteret. Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen Östergötland. För de arkeologiska kostnaderna svarade ED-Bygg Sverige AB. Ansvarig för fält- och rapportarbete var Helén Romedahl.

## Syfte och metod

Syftet var att, i första hand, undvika att bevarade fornlämningar skadades men om detta inte kunde undvikas skulle man med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och om möjligt datera den/de fornlämningar som framkom vid schaktningen. Den arkeologiska undersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning varvid framkomna lämningar undersöktes genom handgrävning, inmätning, ritning och fotografering. Sju schaktsektioner dokumenterades på ritfilm. Daterande fynd togs tillvara och material för

<sup>14</sup>C-datering samt makroskopisk analys samlades in. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

## Områdesbeskrivning och tidigare arkeologiska undersökningar

Söderköping ligger vid den punkt i landskapet där Storån och Lillån möts för att sedan mynna ut i Slätbaken och Östersjön. Orten har ett karakteristiskt läge för tidigmedeltida centralorter, den har anlagts vid ett vattendrag som bryts av forsar, en omlastnings- och mötesplats. Söderköpings medeltida stad växte fram i början av 1200-talet som en utveckling av en äldre centralort med en marknadsplats. Var marknadsplatsen haft sin exakta lokalisering är oklart. Arkeologiska undersökningar visar på att det är i kvarteren närmast Storån, bl a i kv Hertigen, som de allra tidigaste bebyggelselämningarna finns (Feldt & Ohlsén 2005, Tesch 1987) Staden omnämns skriftligen första gången år 1250 i ett testamente där drottning Katarina överläter platsen till sin syster Benedicta (Ljung 1949).



Figur 3. Kvarteret Engelbrekt markerat mot bakgrund av adresskarta över Söderköpings innerstad. Skala 1:1500.

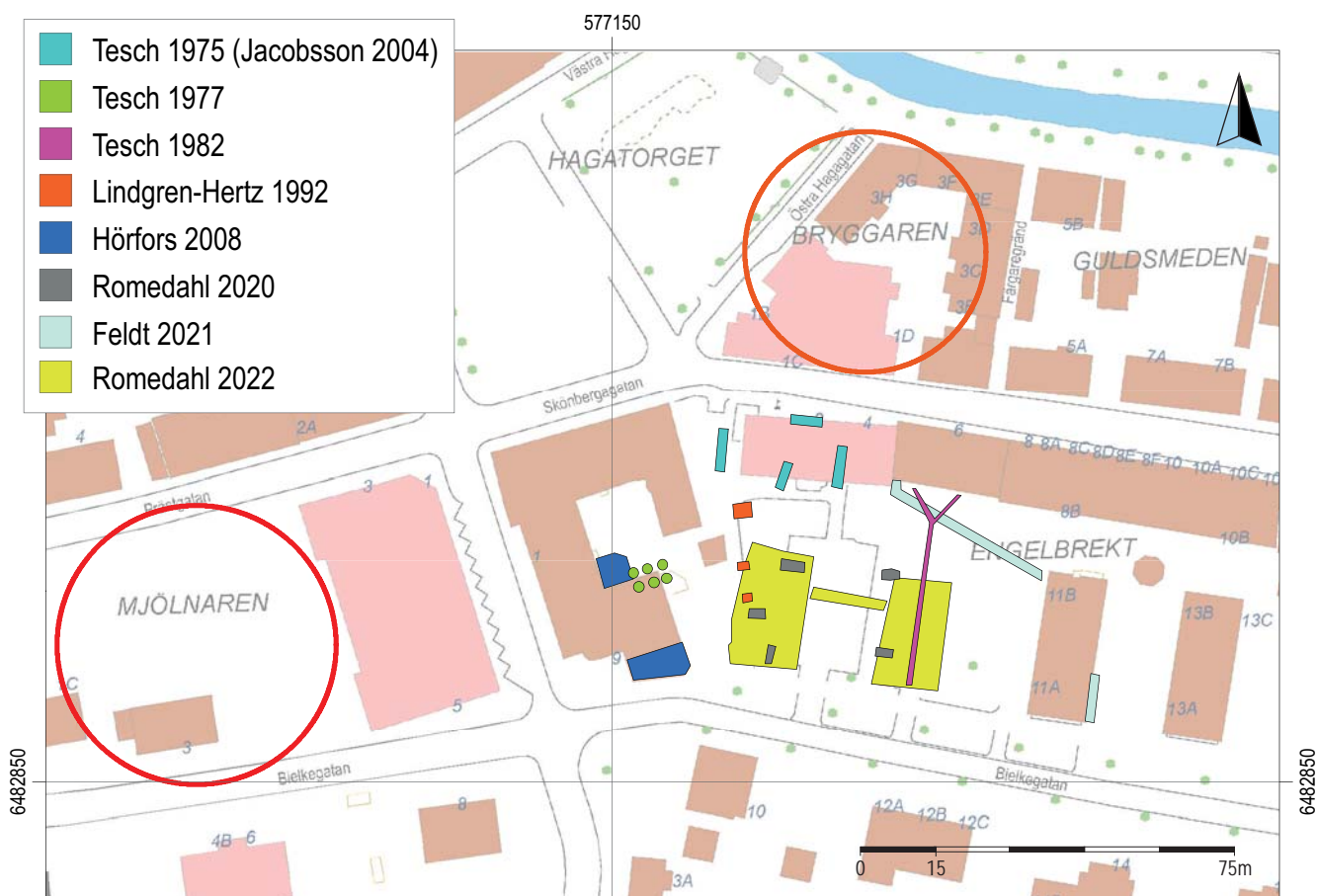
Kv Engelbrekt ligger i den medeltida stadens sydöstra del och omges bl a av Bielkegatan och Skönbergagatan, se fig. 3. Kvarteret utgör också Hagakvarterets södra avgränsning. Kvarterets norra del, längs med Skönbergagatan ligger inom Söderköpings medeltida stadsområde (L2010:3508) medan dess södra del antas ligga utanför det kända stadsområdet (Hörfors 2008).

Ett antal arkeologiska utgrävningar har under åren utförts i och omkring kv Engelbrekt. Vid undersökningar i kv Mjölaren har man bl a påträffat stora mängder med smidesslagg, gjutformar, deglar samt ett par ugnar. Detta bekräftar bilden av att smideshantverk var knutet till Hagakvarteren under medeltiden (Tesch 1987, Broberg & Hasselmo 1978). Även enligt skriftliga källor verkar hantverkare i högre grad ha varit verksamma i Hagakvarteren än i andra kvarter (Ljung 1949). Vid grävningar i kv Bryggaren har man kunnat konstatera en hantverkspecialisering under 1200-talet där bl a smidesässjor kunnat beläggas (Beronius Jörpe-land & Lindh 1996).

Inom det nu aktuella kvarteret har det utförts ett antal arkeologiska undersökningar, se fig 4. Inför uppförandet av den byggnad som nu ligger ut mot Skönbergagatan gjorde man en arkeologisk för- och slutundersökning i kv Engelbrekt 11. Kulturlagrens tjocklek var på ca 1 m ut mot Skönbergagatan för att

sedan tunna ut mot söder. Vid slutundersökningen påträffades bl a två kavelbrogator och i en av dessa dokumenterades delar av en skrovsida och en bit köl från en båt (L2008:316) vilken hade återanvänts som virke i kavelbrogatan (Jacobsson 2004). Ett par kortare plank från skrovsidan har konserverats och förvaras nu på Östergötlands museum. Det fyndmaterial som påträffades vid undersökningen (fynd av bl a stengods, äldre rödgods och en bultlåsnyckel) tyder på att den första bebyggelsen tillkommit någon gång vid 1200-talets slut. I samband med att posthuset skulle byggas ut gjordes en arkeologisk provundersökning i kv Engelbrekt 10. Vid undersökningen dokumenterades bl a ett kulturlager med förmultnade trärester, en nord-sydligt orienterad ränna samt en igenfylld stensatt brunn (Tesch 1977).

I samband med schaktning för en dagvattenledning i kv Engelbrekt 5 utfördes en mindre arkeologisk undersökning år 1982. Denna visade att de medeltida kulturlagren ökade i mäktighet mot Skönbergagatan. Lagerföljden utgjordes mot botten av ett ca 0,2 m tjockt lager med infiltrerad lera och på detta ett 0,3 m tjockt kulturlager med inslag av gödsel och träflis. I dessa lager påträffades keramikskärvor som kan dateras till ca 1300-talet. I schaktet framkom också en nord-sydligt



Figur 4. Färgade polygoner markerar undersökningar utförda inom kvarteret Engelbrekt. Röda cirklar markerar de två kvarter som nämns i texten ovan och där man hittat stora mängder hantverksavfall. Skala 1:1500.



orienterad ränna, tolkad som en avloppsränna (Tesch 1982)

År 1991 gjordes ytterligare en arkeologisk undersökning inom kv Engelbrekt 11. Denna omfattade tre provgropar, och syftade till att bestämma kulturlagrens omfattning och karaktär samt om det gick att identifiera den äldsta stadsgränsen som antogs löpa genom kvarteret i öst-västlig riktning. Vid undersökningen kunde man konstatera att kulturlager framkom på en nivå om 0,5 m under dagens markyta. I norr (provgrop 1) var kulturlagret 0,7 - 0,8 m tjockt och bebyggelseintensivt. I söder (provgrop 2 och 3) tunnade kulturlagret ut till 0,5 m tjocklek (Lindgren-Hertz 1992).

I samband med schaktning för fjärrvärme gjorde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i bl a kv Engelbrekt år 1999. I schaktet närmast Bielkegatan framkom ett 0,1 m tjockt kulturlager som övergick i ett brandlager. I det andra schaktet dokumenterades bl a ett brunt, fuktigt kulturlager på 1 m djup under nuvarande marknivå. På lagret låg två plankor (Feldt 2021).

Inom kv Engelbrekt 10 påträffades kulturlager redan på ca 0,3 m under nuvarande marknivå vid en arkeologisk utgrävning 1997 (Hörfors 2008). Bebyggelse lämningar från 1200-talet fanns på ca 1,3 m djup.

År 2019 gjorde Östergötland museum en arkeologisk förundersökning inför husbyggnation i kvarteret. I samtliga schakt påträffades raseringsmassor bestående av tegel, bruk, spik, planglas m m. Raseringslagret har utifrån fyndsammansättningen bedömts härröra från 1800 - 1900-talen. I undersökningsområdets östra del påträffades ett 0,3 m tjockt, homogent jordlager vilket preliminärt tolkades som ett äldre odlingslager (Romedahl 2020). Sommaren 2021 gjorde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i samband med schaktningen för de kommande huskropparna samt för fjärrvärme. Vid undersökningen dokumenterades bl a en brunn, ett par diken samt leriga kulturlager. Med hjälp av djurben som skickades på  $^{14}\text{C}$ -analys kunde de äldsta jordlagren dateras till mellan ca 1200-talets början och 1300-talets slut (Romedahl 2022a). Vintern



Figur 5. Schaktet mot bakgrund av 1642 års karta (LMS Akt D111-1:1). Skala 1:2500.



2022 genomfördes en mindre schaktning för fjärrvärme inne i kvarteret. I samband med detta framkom bl a ett dike tolkat som ett gränsdike som legat i skiljet mellan stadsområdet och en omgivande landsbygd. I diket fanns bevarade fragment av en stolpe som med hjälp av <sup>14</sup>C-analys kunde dateras till 1300 - 1402 e Kr (Romedahl 2022b).

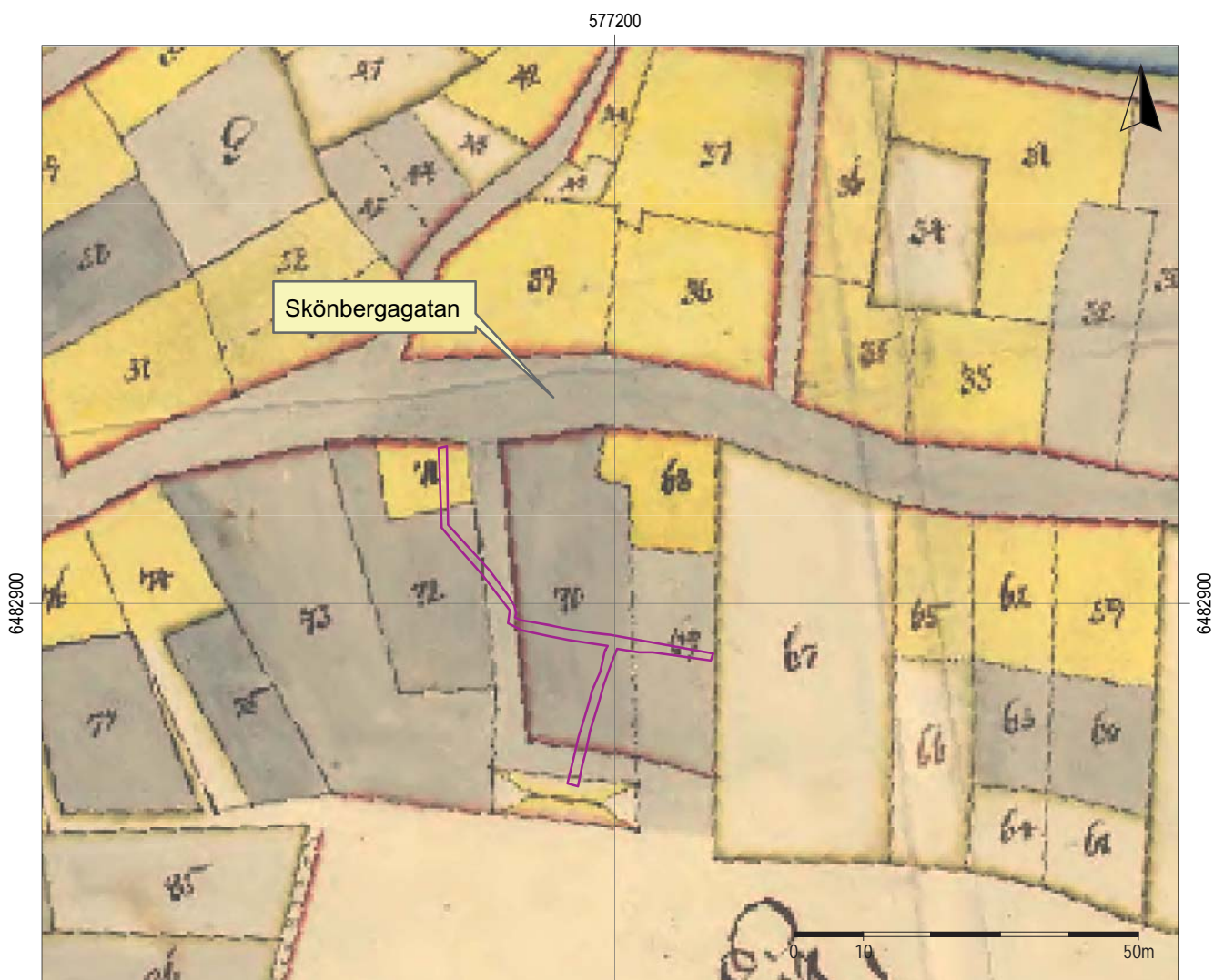
## De historiska kartorna

Den äldsta historiska kartan, daterad till 1642, är en redovisning över stadens åkrar och ängar. Dessa, som sträckte sig helt fram till stadsbebyggt område, är noggrant inmätta. Inom stadsområdet finns däremot endast Stor- och Lillån samt viktigare institutioner markerade. De båda kyrkorna S:t Lars och Drothem, Hospitalet och Rådhuset. S:ta Ragnhilds källa omtalas för första gången på denna karta (Broberg & Hasselmo 1978:12). Mot bakgrund av 1642 års stadskarta kan

man konstatera att schaktet ligger inom stadsområdet. Södra delen av schaktetappen ligger mycket nära stadsgränsen och ett av de gårdarna som vidtar utanför stadsområdet, se fig 5.

Den äldsta bevarade uppmätningen av stadsområdet är från åren 1701 - 1702. Stadsbebyggelsen har i stort sett samma utbredning på kartorna från 1642 och 1701 - 02. Det aktuella undersökningsområdet berör de tomter som tänks ha haft en bebyggelse som legat orienterad ut mot Skönbergagatan. Om så varit fallet så berör schaktet i stort sett endast de bakgårdar som hör till bebyggelsen, se fig 6.

Den senare stadskartan från 1779 visar hur staden har vuxit åt öster längs med åns båda sidor. Den aktuella schaktsträckan berör de tre långsmala och nord-sydligt orienterade stadstomterna 73 - 75, se fig 7. Enligt beskrivningen till kartan ägdes/beboddes dessa tre tomter av en skräddare, en hovslagare och en krukmakare.



Figur 6. Schaktsträckningen markerad mot bakgrund av 1701 års stadskarta (LMS Akt D111-1:3). Skala 1:1000.



Figur 7. Schaktsträckningen markerad mot bakgrund av 1779 års stadskarta (LMS Akt D111-1:16). Skala 1:1500.

## Resultat

Schaktdjupet uppgick i allmänhet till 1,2 - 1,4 m. Schaktetappen närmast Skönbergagatan och ca 18 m söderut var helt urschaktad och återfylld med sand och recent "skräp" i form av bl a betongklumpar vilka tolkas härröra från den parkering som tidigare upptog undersökningsområdet, fig 8. Kulturlager kunde dock anas i schaktbotten, på ca 1,2 m djup. Men då arbetet här inte krävde större djup undersöktes de inte närmare och fick ligga kvar.

Inom resterande schaktetapp dokumenterades sju schaktsektioner genom handritning (se fig 8 samt bilaga 1). Här nedan följer en översiktlig presentation av dessa. Ett urval av lämningarna presenteras i korrekt stratigrafisk ordning, d v s från de äldsta till de yngsta. För mer detaljerad stratigrafi och lagerbeskrivningar hänvisas till bilaga 1.

Som ett "lock" över i stort sett hela undersökningsområdet låg ett raseringslager som förs till de rivningarsomsketti kvarteret under 1900-talet. I följande lagerbeskrivningar benämns detta lager som "recenta raseringen L1".

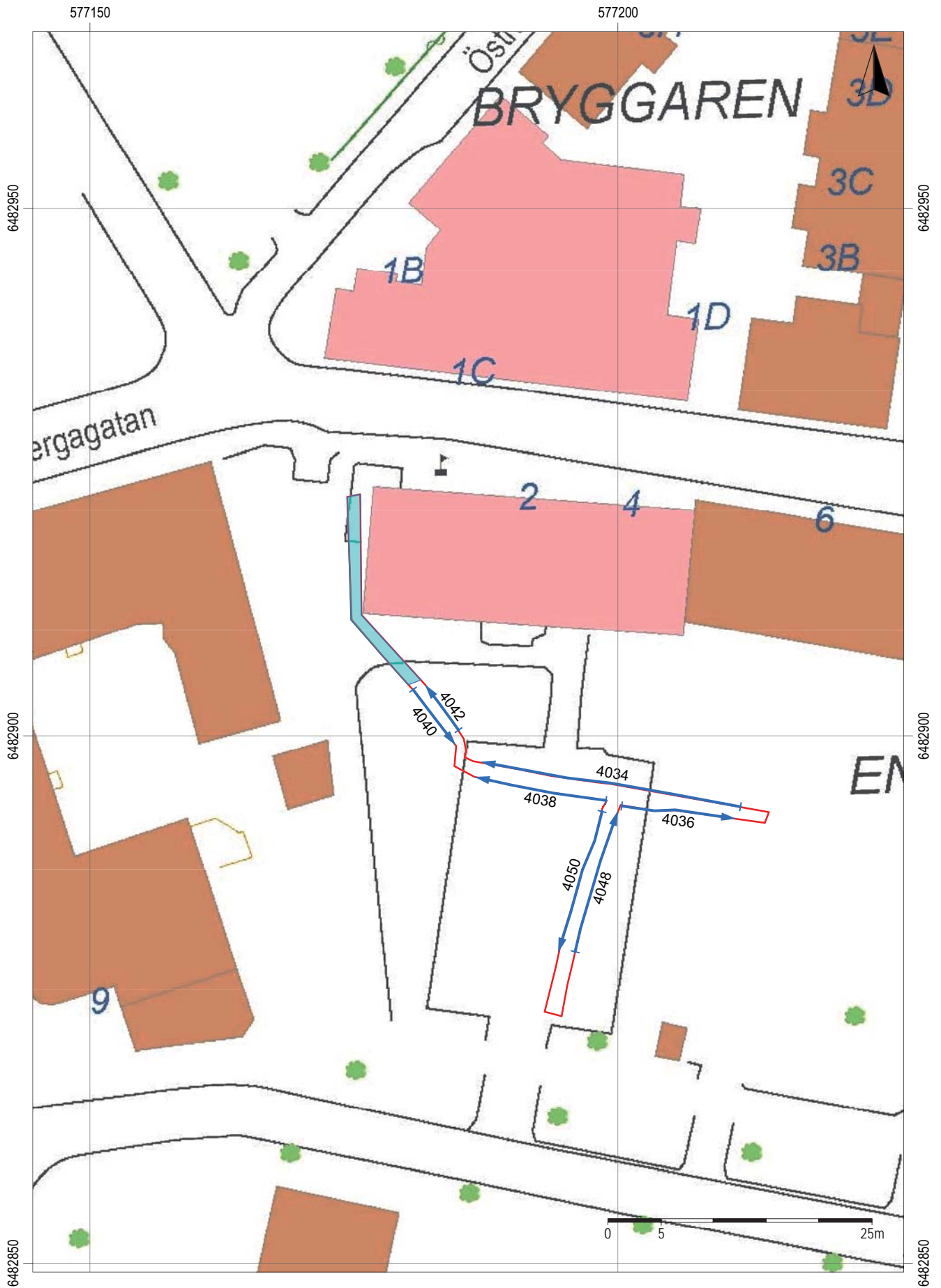
## Dokumenterade sektioner

### Sektion 3C4034 mot norr.

Ritning 1 och 2

Kulturlagertjockleken (inklusive recenta raseringen L1) uppgick här till ca 0,5 - 0,6 m och lagren började på en nivå om drygt 0,2 m under dagens markyta. Direkt ovan den orörda markhorisonten syntes tunna lagerskikt med antingen strakt nedbrutet trä (L10) eller sot (L4). Dessa överlagrades sedan av L3 som fanns över större delen av undersökningsområdet (samma numrering på samtliga ritningar) och som utgjordes av brungrå något sandig lera som innehöll kol och djurben. Lagret tolkas som ett lager som bildats i samband med att intilliggande ytor nyttjats för bebyggelse. Lagret var i allmänhet ca 0,2 m tjockt. Den makroskopiska analysen visade på innehåll av ogräsväxter vilka bl a kan återfinnas i trädgårdsodlingar och på gårdsplaner. Förekomst av hallon i det analyserade materialet tyder på att marken varit näringsrik d v s antingen gödslad eller så har man haft djur på platsen (Prov 19, Appendix 2).





Figur 8. Ljusblå markering avser den etapp som var urschaktad och återfylld med sand och recent skräp. Kulturlager kvarliggjer på ca 1,2 m djup. Mörkblå pilar visar dokumenterade sektioner. Skala 1:500.



Figur 9. Schaktetapp som var störd och återfylld med mycket lucker sand. Foto mot söder, Helén Romedahl, ÖM.

På sträckan ca 9,6 – 15 m följdes L3 av tunt skikt med brandlager (L9) vilket tolkas representera en byggnadsnivå (nedbrunnen). Brandhorisonten täcktes sedan bl a av L7 som var ett lager med mörkgrå lera som innehöll en del tegelkross. På sträckan 12 – 20 m följde L11 tolkat som ett sättsandslager för en icke bevarad stenläggning. Sista stratigrafiska nivån innan moderna bärlager var sedan L1.

### Sektion 3C4036 mot söder

#### Ritning 3

Kulturlagertjockleken (inkl. recenta raseringen L1) uppgick här till ca 0,6 m och lagren började på en nivå om som mest 0,3 m under dagens markyta. Stratigrafiskt äldst var L15 = L3 d v s det första bildade (avsatta) kulturlagret på platsen med innehåll av bl a lera och djurben. På sträckan 0 - 2,8 m överlagras detta av L14 som var ett drygt 0,1 m tjockt skikt med ljus homogen lera. Motsvarande lager dokumenterades i sektionen mot norr (se L5 i sektion 3C4034, bilaga 1). Det är oklart hur lagret ska tolkas men då det i sektionen mot norr delvis överlagrades av förmultnat trä kan det eventuellt röra sig om rester efter en bebyggelsenivå.



Figur 10. Sektion 4034 till höger i bild och sektion 4036 till vänster. Foto mot väster, Helén Romedahl, ÖM.

Ovan denna följde sedan L2 – ett kompakt lager med raseringskomponenter i form av tegel och kalkbruk. Motsvarande fanns även i profilen mot norr (se Bilaga 1). På sträckan 0 - 2 m fanns rester efter en syllstensrad med upp emot 0,4 m stora stenar. Stenarna låg direkt under recenta bärlager och även på samma nivå som recenta raseringen L1. Stenarna tolkas ha ingått i någon av de byggnader som revs under 1900-talet.

### Sektion 3C4038 mot söder

#### Ritning 4

Kulturlagertjockleken (inkl. recenta raseringen L1) uppgick här till ca 0,7 m och lagren började på en nivå om ca 0,3 - 0,4 m under dagens markyta. Stratigrafiskt äldst var ett tunt skikt med mörkbrun träflis som sedan överlagrades av L3. Nästa stratigrafiska nivå var L16 som var ett ca 0,2 m tjockt lager med ljusgrå kompakt siltig lera som innehöll en del tegelbrockor, kol och sot. Lagret är sannolikt samma som L2 i sektion 3C4036 och representerar en raseringsnivå – sannolikt eftermedeltida. Inom en etapp överlagrades raseringen av ett lager med sättsand samt stenar vilka tolkas som rester efter en stenlagd gårdsplan. Sista stratigrafiska nivån, under recenta bärlager, var L1.



**Sektion 3C4040 mot sydväst**  
Ritning 5

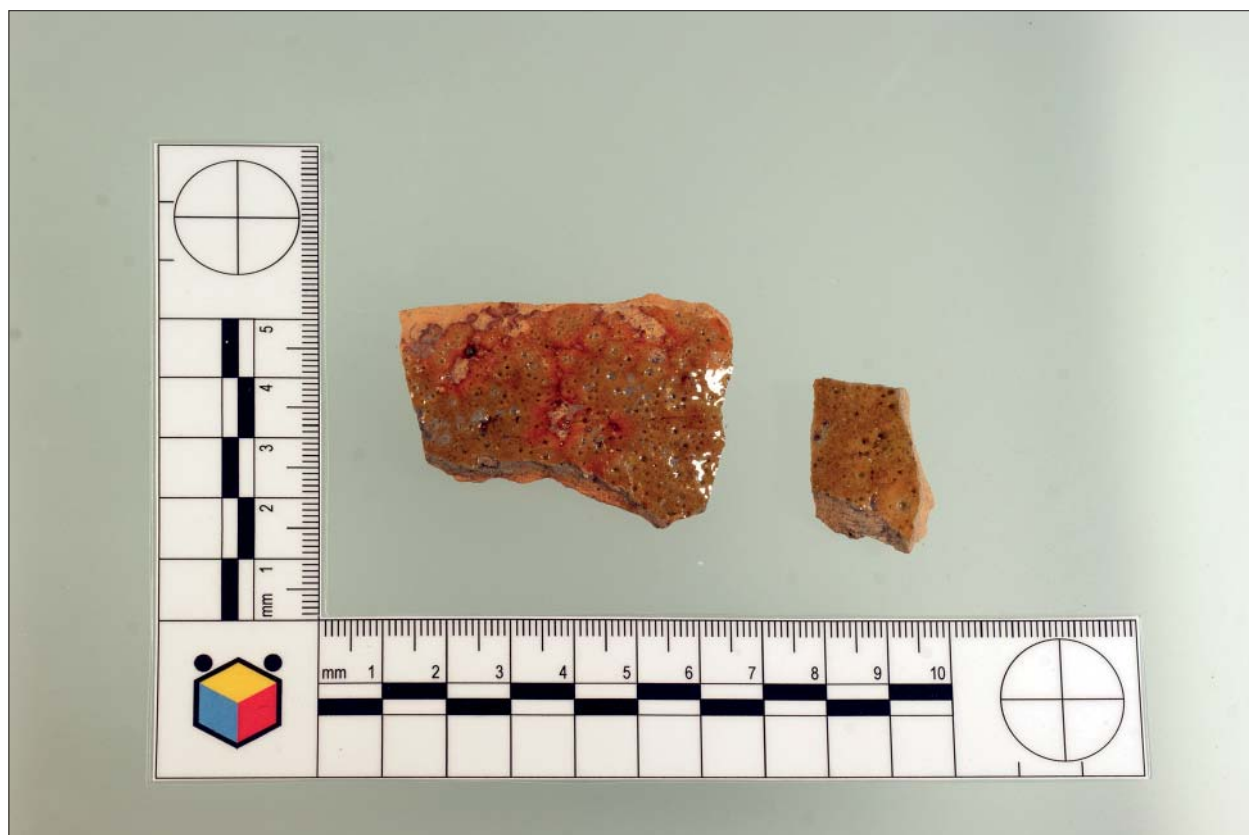
Kulturlagertjockleken (inkl. recenta raseringen L1) uppgick här till 1,3 m och lagren började på en nivå om ca 0,1 m under nuvarande markytan. Stratigrafiskt äldst var L9 som bestod av grå lera med innehåll av enstaka träkol. Två skärivor från ett kärl av äldre rödgods tillvaratogs från lagret (fnr 33, fig 12). Ett djurben kunde med hjälp av <sup>14</sup>C-analys dateras till 1221 – 1277 e Kr (Ua-75470). Vid ca 6,5 m syntes en vertikalt placerad stock

Ovan L9 följde ytterligare två leriga lager (L7 och L8) med innehåll av djurben, träflis och kol. Ett djurben från L7 daterades till 1224 - 1282 e Kr (Ua-75472). Skikten med lera överlagrades sedan av två brandhorisonter, L6, L5 och L3.

Brandnivån överlagrades av ett kompakt lager med lera, tegelkross och sten, L10. Sista stratigrafiska nivån, under nuvarande marknivå, var L1.



*Figur 11. Brandlager som syntes i båda sektionerna 4040 och 4042. Foto mot väster, Helén Romedahl, ÖM.*



*Figur 12. Skärivor av ett äldre rödgodskärl tillvaratogs från den äldsta lagerkontexten i sektion 3C4040. Foto, Johan Levin, ÖM.*



Figur 13. I sektion 4042 syntes resterna efter en byggnad, här i form av ett plankgolv. Foto mot öster, Helén Romedahl, ÖM.

### Sektion 3C4042 mot nordöst

Ritning 6

Kulturlagertjockleken (inkl. recenta raseringen L1) uppgick här till ca 1,2 m. Inom denna etapp saknades moderna bärlager (bortschaktade) och den recenta raseringen, L1, ”började direkt”. Stratigrafiskt äldst var ett lager med kompakt lera, L14. Leran utgjorde underlag för en bebyggelsenivå, här i form av ett delvis förmultnat trägolv på vilket det låg ett skikt med träflis. Ett djurben som låg bland flisen kunde med hjälp av <sup>14</sup>C-analys dateras till 1264 - 1384 e Kr (Ua-75468, 2 sigma). Bebyggelsenivån överlagrades av ett brandlager, vilket tolkas motsvara det i ovan beskrivna sektion 4040. Den makroskopiska analysen av brandmassorna visade på innehåll av typiskt hushållsavfall, här i form av skalkorn och havre samt ben- och fjäll från fisk (prov 22, Appendix 2). Brandlagret kunde med hjälp av <sup>14</sup>C-analys dateras till 1265 - 1384 e Kr (Ua-75469, 2 sigma). Ovan brandhorisonten följde ett lager med gulgrå lera, L12. Nästföljande, L11, var ett kompakt raseringslager

som nästan helt dominerades av kalkbrukssmul. Sista stratigrafiska nivån var L1.

### Sektion 3C4048 mot öster.

Ritning 7

Kulturlagertjockleken (inkl. recenta raseringen L1) uppgick här till ca 0,5 m. Stratigrafiskt äldst var L2 (motsvaras av L3 i tidigare beskrivna sektioner) vilket utgjordes av brungrå lera med inslag av kol, och djurben. På sträckan 0 - 5 m överlagrades L2 av det recenta raseringslagret L1. På resterande sträcka saknades denna rasering och här överlagrades L2 istället av ett skikt med ljus kompakt lera, L3.

### Sektion 3C4050 mot väster

Ritning 8

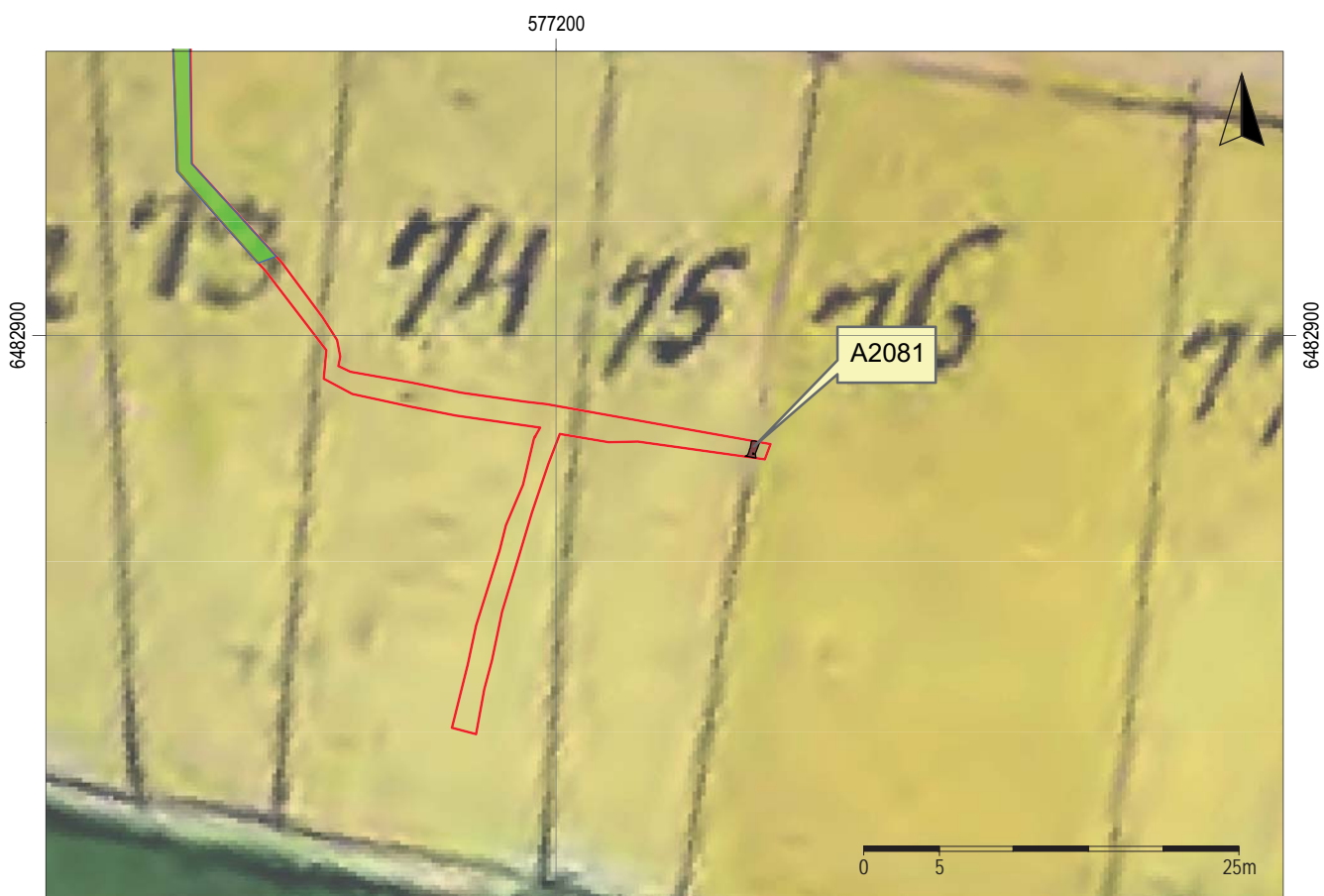
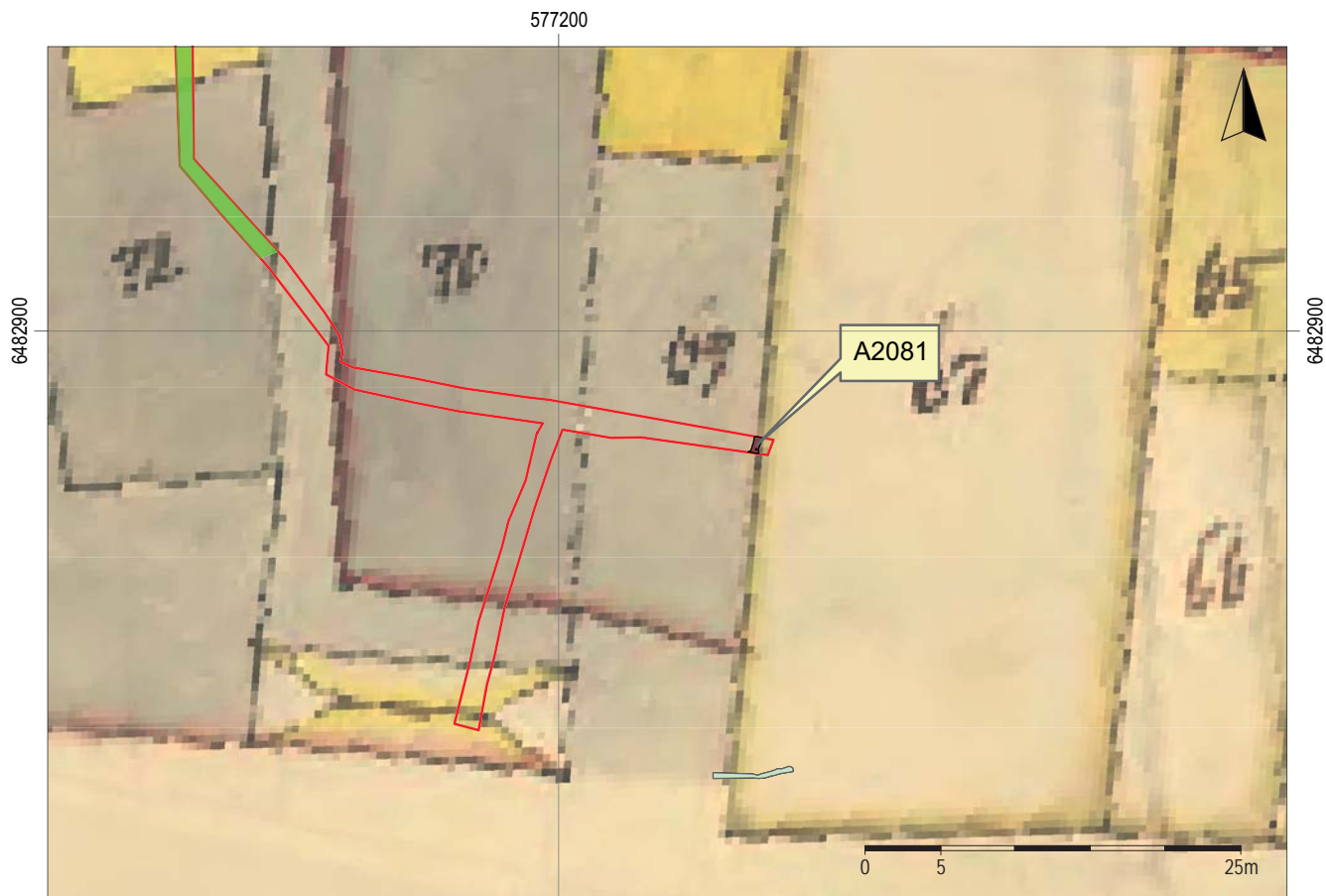
Kulturlagertjockleken (inkl. recenta raseringen L1) uppgick här till ca 0,5 m och lagren började på en nivå om ca 0,2 - 0,4 m under nuvarande marknivån. Stratigrafiskt äldst var L4, ett tunt skikt med vad som troligen är förmultnat trä. Ett djurben från detta lager kunde med hjälp av <sup>14</sup>C-analys dateras till 1300 - 1402 e Kr (Ua-75471). Detta överlagrades av L2 som motsvaras av L2 i sektion 4048. På sträckan 7-11 m följde ett skikt med grov sand (L5) vilken tolkas ha utgjort underlag till en gårdsbeläggning. Ovan denna följde sedan L1.

### Plandokumentation

I öster plandokumenterades ett dike, A 2081, som skar genom schaktet i öst-västlig riktning. Dikets fyllning utgjordes av något värmepåverkad jord, svagt orange och svart till färgen. I lagret fanns också en del fragment av träflis och i dikets ena kant fanns en nedstucken stör. Fyra skärivor stengodsokeramik tillvaratogs från dikesfyllningen, se fig 16. Sannolikt är detta samma dike som tidigare noterats i samband med en arkeologisk undersökning (Tesch 1982), se fig 4. Diket från den äldre undersökningen tolkades då som en nord-sydligt orienterad avloppsränna gjord av kantställda ekplankor som grävts ner i bottenleran. Några plankor noterades emellertid inte vid aktuell undersökning. Det ska i sammanhanget påtalas att jorden ovanför dikesnedgrävningen upplevdes som omrörd vilket sannolikt







Figur 15 a (överst) och 15 b. Dikets riktning och läge sammanfaller med 1700-talets tomtgränser. Skala 1:500.





Figur 16. Stengodskeramiken från dikesfyllningen A2081. Foto, Johan Levin, ÖM.

beror på att den utgjordes av återfyllda schaktmassor från 1980-talets undersökning. Nu aktuell dikesfyllning var däremot ostörd och bör därför inte ha tangerats i samband med den äldre utgrävningen.

Tolkningen till avloppsränna är svår att belägga. En alternativ tolkning är att det kan röra sig om ett tomtgränsdike. Mot bakgrund av de båda 1700-talskartorna sammanfaller dikets riktning och läge med den tidens utsatta gränser, se fig 15. Baserat på de keramikfynd som gjordes i dikesfyllningen får vi dock förmoda att det rör sig om ett medeltida dike men att gränserna under 1700-talet kan spegla en äldre medeltida tomtstruktur.

## Utvärdering av undersökningsresultaten

Till dags dato har det utförts ett flertal arkeologiska undersökningar inom kvarteret och sammantaget finns det nu en god uppfattning om lämningsbilden. Vid de senast utförda undersökningarna har vi kunnat bekräfta tidigare observationer och slutsatser vad

gäller lämningarna i det medeltida Söderköpings södra utkant.

Den aktuella arkeologiska undersökningen i kv Engelbrekt har visat att kulturlagren generellt börjar på nivåer om 0,5 - 0,6 m under dagens marknivå men inom vissa partier redan på 0,1 m djup. Vidare är det klart att kulturlagren och lämningarna hade lite olika karaktär i norra respektive södra delarna av undersökningsområdet. Som mäktigast var kulturlagren (ca 1,3 m tjocka) i det schaktparti som låg närmast Skönbergagatan för att sedan tunna ut betydligt söderut, ner mot Bielkegatan. Här framkom även den enda tydliga huslämningen vilken har <sup>14</sup>C-daterats till 1264 - 1384 e Kr. Att kulturlagertjockleken avtar åt söder och att den norra delen av kvarteret förefaller vara mer bebyggelseintensiv är en lämningsbild som bekräftats vid tidigare arkeologiska undersökningar. Man kan vidare konstatera att de arkeologiska lämningarna inom denna del av staden inte är lika omfattande, vare sig i fråga om kulturlagertjocklek eller komplexitet, som i Söderköpings mer centrala delar. Även bevaringsförhållandena för trä förefaller vara sämre.

Inom aktuellt schakt uppgick kulturlagertjockleken till mellan 0,5 och 1,3 m. De äldsta lagerkontexterna utgjordes av bruna, delvis uttorkade och komprimerade kulturlager med inslag av bl a träflis, djurben och träkol. Lagret, som var infiltrerat mot bottenleran, tolkas ha bildats i anslutning till den bebyggelse som låg orienterad ut mot Skönbergagatan. I samband med nyligen utförda undersökningar i kv Engelbrekt (inklusive aktuell undersökning) har dessa lagerkontexter, med hjälp av <sup>14</sup>C-analyser, kunnat dateras till 12 - 1300-talena Kr (Romedahl 2022a och b). Kronologiskt sammanfaller de därför relativt väl med stadens grundande.

Något som är värt att notera är att de jordlager som daterats till 12 - 1300-tal ligger grunt i förhållande till dagens marknivå. En plausibel förklaring till detta är att markskikt tagits bort vid anläggningsarbeten och/eller markberedningar under modern tid. Inom 1900-talets första hälft fanns inom undersökningsområdet såväl boningshus som ekonomibyggnader vilka samtliga sedan dess har rivits. Det kompakta raseringslager som framkom direkt under asfalt och moderna bärlager härleds till dessa rivningar.

Den makroskopiska analysen av de äldsta lagerkontexterna har visat på innehåll av ogräs och ängsväxter vilket kan indikera att jorden innehöll gödsel. Detta betyder inte området varit uppodlat utan är snarare en indikation på att det här har funnits inhägnader för djur. Alternativt kan det ha rört sig om betesmark. Men om det rör sig om en bakgårdsmiljö är tolkningen till betesmark inte särskilt sannolik.

Kv Engelbrekt ingår i Söderköpings Hagakvarter vilket traditionellt har kommit att förknippas med smideshantverk (Tesch 1987, Broberg & Hasselmo 1978). Vid grävningar i det kvarter som ligger mitt emot (kv Bryggaren) har man bl a påträffat smidesäsjor och vidare kunnat konstatera en hantverksspecialisering under 1200-talet. (Beronius Jörpeland & Lindh 1996). Några indikationer på metallhantverk, t ex hantverksavfall eller ugnskonstruktioner, har inte påträffats vid aktuell undersökning.

## Fyndmaterialet

Fyndmaterialet registrerades i totalt 6 st fyndposter (ÖM C4799:33-38 och utgjordes av kärnfragment av äldre rödgods och stengods. Merparten av skärvorna påträffades i fyllningen (A2104) till det öst-västligt orienterade diket A2104. Fyndposterna 1-32 hör från 2021 års undersökning och redovisas i Romedahl 2021:26.

## Referenser

- Beronius Jörpeland L & Lindh M. 1996. *Vid en medeltida gränd i kvarteret Bryggaren*. Östergötland, Söderköping, kv Bryggaren 1, RAÄ 14. Arkeologisk undersökning.
- Broberg, B & Hasselmo, M. 1978. *Söderköping*. Medeltidsstaden 5. RAÄ & SHM Rapport. Stockholm.
- Feldt, A-C & Ohlsén, M. 2005. *På vikingatida grund i kv Hertigen 3*. Östergötlands museum. Rapport 2005:32.
- Feldt, A-C. 2021. *Genom Söderköpings medeltida bakgårdar*. Östergötlands museum. Rapport 2021:49.
- Hörfors, O. 2008. *Medeltid bakom posten i Söderköping*. Östergötlands museum. Rapport 2008:28.
- Jacobsson B. 2004. *Kv Engelbrekt 11*. Söderköping, Östergötland. För- och slutundersökning 1975-76. Rapportsammanställning Riksantikvarieämbetet.
- Lindgren-Hertz, L. 1991. *Kvarteret Engelbrekt 11*. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet.
- Ljung, S. 1949. *Söderköpings stads historia*.
- Romedahl, H. 2020. *Kv Engelbrekt 11 och 5*. Arkeologisk förundersökning. Östergötlands museum. Rapport 2020:04.
- Romedahl, H. 2022a. *Högmedeltid i kv Engelbrekt*. Östergötlands museum. Rapport 2022:26.
- Romedahl, H. 2022b. *Fjärrvärme till Engelbrekt*. Östergötlands museum. Rapport 2022:20.
- Tesch, S. 1977. Stadsarkeologisk provundersökning, kv Engelbrekt nr 10.
- Tesch, S. 1982. Provundersökning, kv Engelbrekt 5. Riksantikvarieämbetet.
- Tesch, S. 1987. Söderköping. Med bidrag av M. Hasselmo. Andrae, Lamm & Hasselmo (red). *7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

## Kartmaterial

### Lantmäteristyrelsens arkiv

- LMS Akt D111-1:1 1642 års uppmätning av stadens åker och ängsmark. Upprättad av Jean de Rogier.
- LMS Akt D111-1:1 1701-års stadskarta över Hagakvarteren i Söderköping upprättad av Anders I Mörn.
- LMS Akt D111-1:3 1779-års stadskarta över Hagakvarteren i Söderköping upprättad av Simon Petter Löfgren.



# Appendix 1. Kalibrerade $^{14}\text{C}$ -dateringar

Uppsala 2022-10-13



UPPSALA  
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet  
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:  
Ångström Laboratoriet  
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:  
Box 529  
751 21 Uppsala

Telefon:  
018 – 471 3124

Telefax:  
018 – 55 5736

Hemsida:  
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:  
[radiocarbon@physics.uu.se](mailto:radiocarbon@physics.uu.se)

Helén Romedahl  
Östergötlands länsmuseum  
Avdelningen för arkeologi och byggnadsvård  
Box 232  
581 02 LINKÖPING

## Resultat av $^{14}\text{C}$ datering av obrända ben från Söderköping, Östergötland. (p 4500)

### Förbehandling av benmaterial:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten (pH 3).
3. Krossning i mortel.
4. 0.8 M HCl tillsätts, omrörning (30 min, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (8 h, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som  $^{14}\text{C}$ -bestäms i acceleratorn förbränns till  $\text{CO}_2$ -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

### RESULTAT

Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	$^{14}\text{C}$ ålder BP
Ua-75468	Provrnr 14	-22,4	711 ± 29
Ua-75469	Provrnr 15	-22,7	710 ± 29
Ua-75470	Provrnr 16	-23,3	782 ± 29
Ua-75471	Provrnr 17	-22,0	612 ± 29
Ua-75472	Provrnr 18	-22,7	762 ± 29

Med vänliga hälsningar

**Maximilian Schmidt**  
2022.10.18  
09:32:00 +02'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer



UPPSALA  
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet  
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:  
Ångström Laboratoriet  
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:  
Box 529  
751 21 Uppsala

Telefon:  
018 – 471 3124

Telefax:  
018 – 55 5736

Hemsida:  
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:  
[radiocarbon@physics.uu.se](mailto:radiocarbon@physics.uu.se)

Uppsala 2022-10-13

Helén Romedahl  
Östergötlands länsmuseum  
Avdelningen för arkeologi och byggnadsvård  
Box 232  
581 02 LINKÖPING

## Resultat av isotopanalys av obrända ben från Söderköping, Östergötland. (p 4500)

### Förbehandling av benmaterial:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten (pH 3).
3. Krossning i mortel.
4. 0.8 M HCl tillsätts, omrörning (30 min, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (8 h, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som  $^{14}\text{C}$ -bestäms i acceleratoren förbränns till  $\text{CO}_2$ -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

### RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{15}\text{N}\text{‰ AIR}$	C:N
Ua-75468	Provnr 14	5,7	3,2
Ua-75469	Provnr 15	4,0	3,2
Ua-75470	Provnr 16	9,5	3,2
Ua-75471	Provnr 17	4,6	3,2
Ua-75472	Provnr 18	3,2	3,2

Med vänliga hälsningar

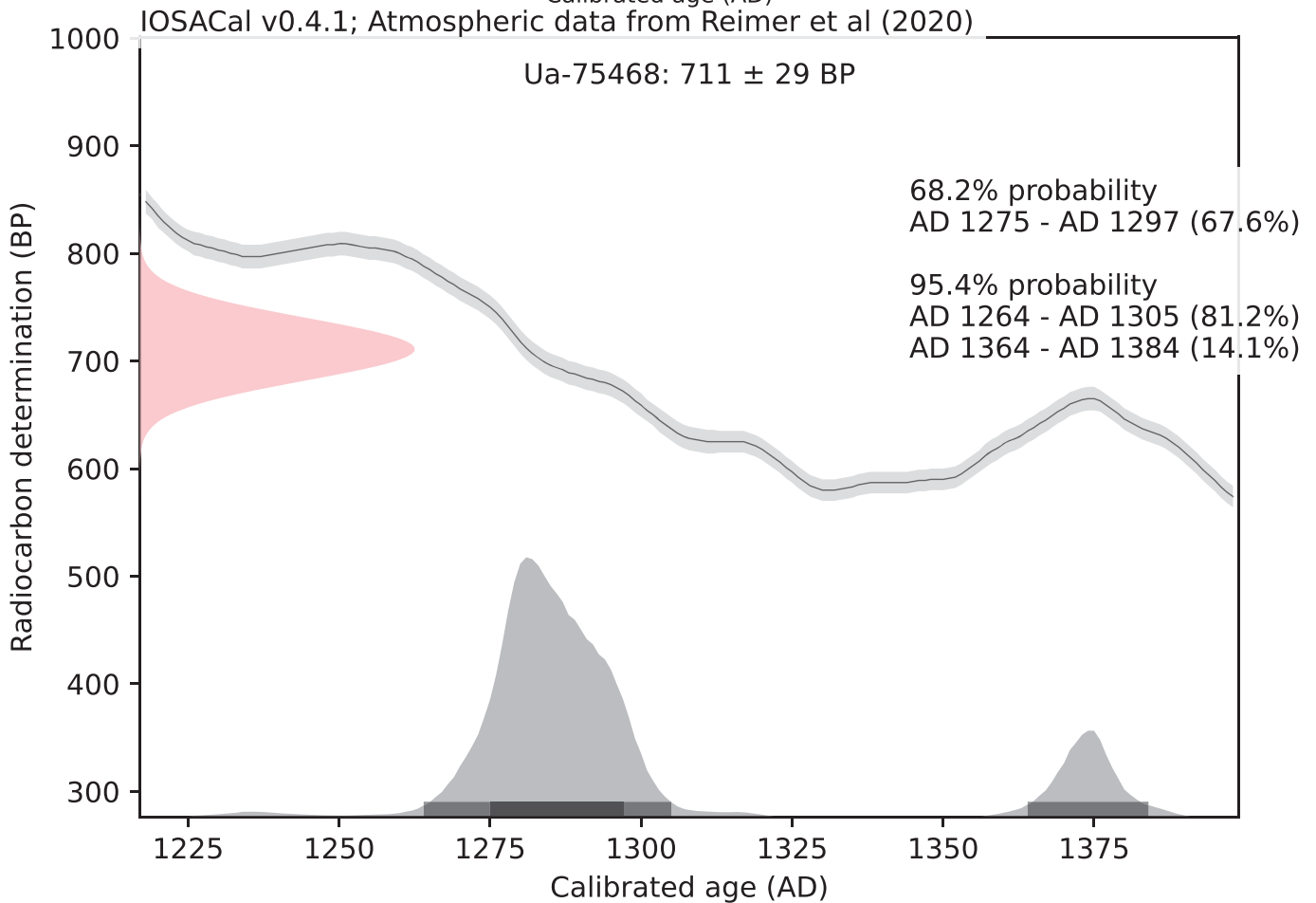
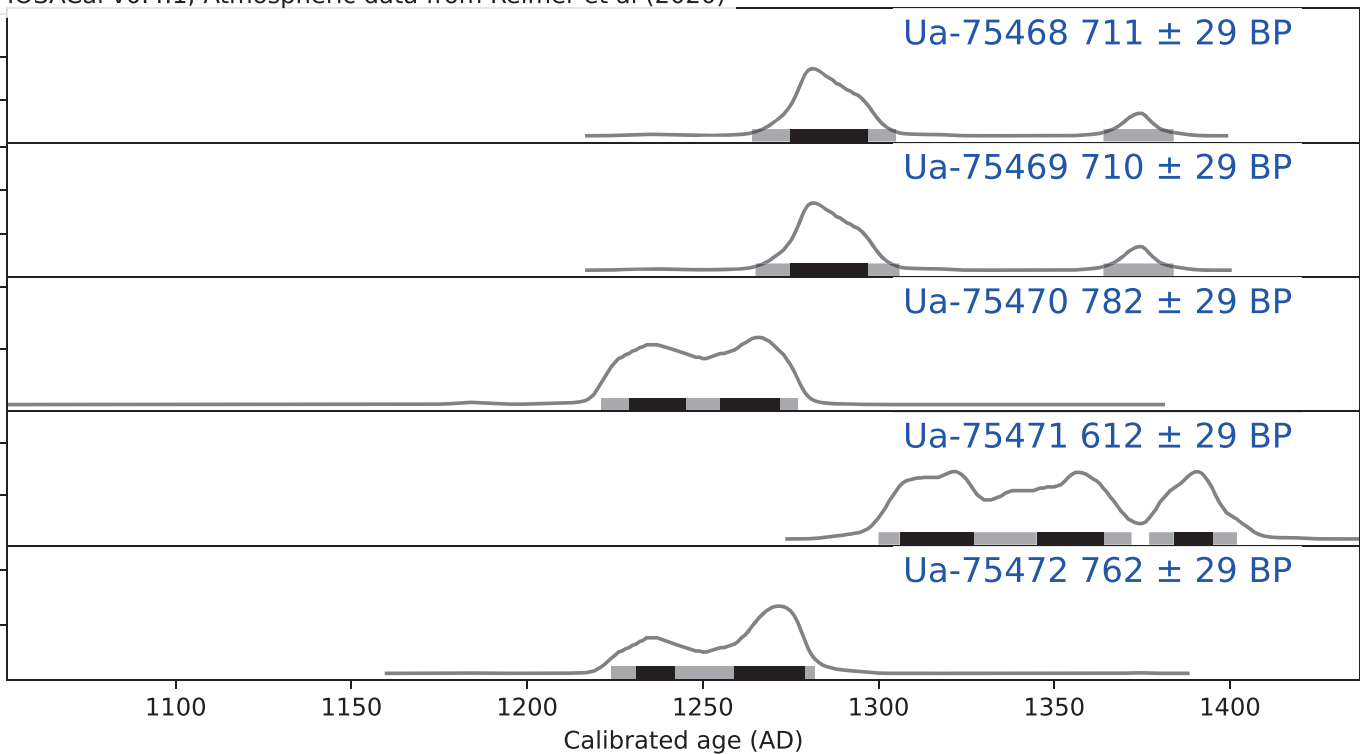
**Maximilian Schmidt**  
2022.10.18  
09:32:14 +02'00'

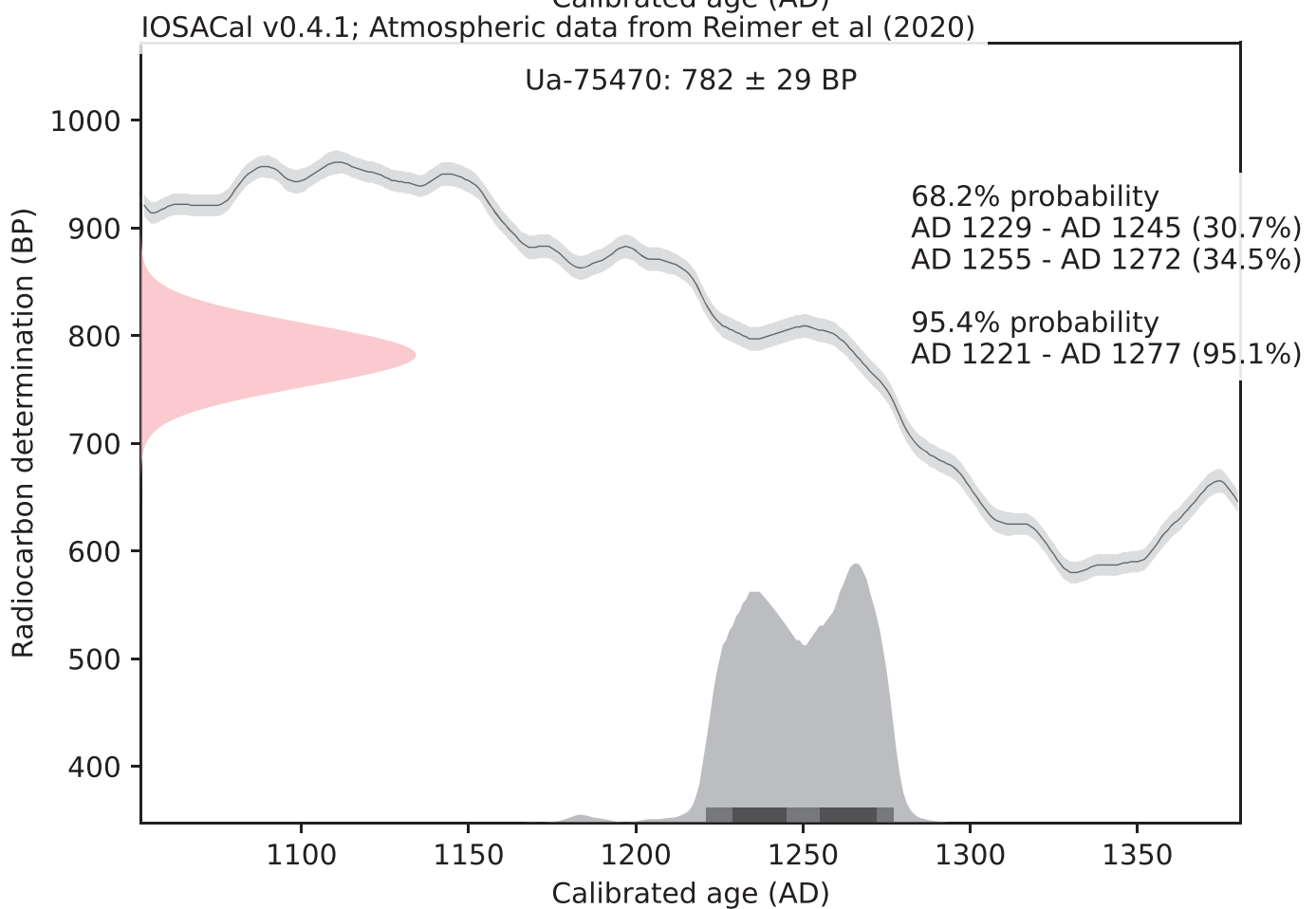
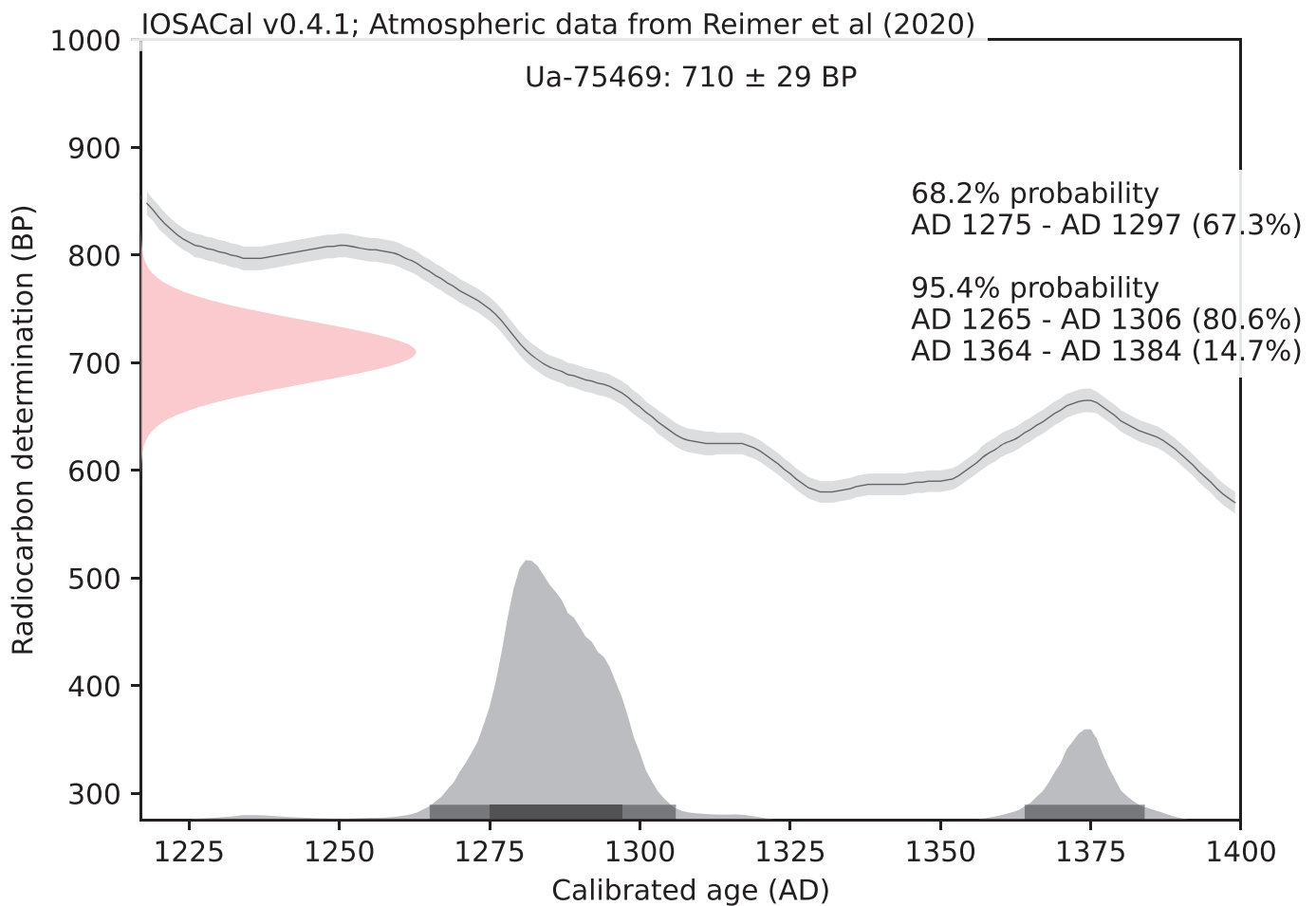
Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofner



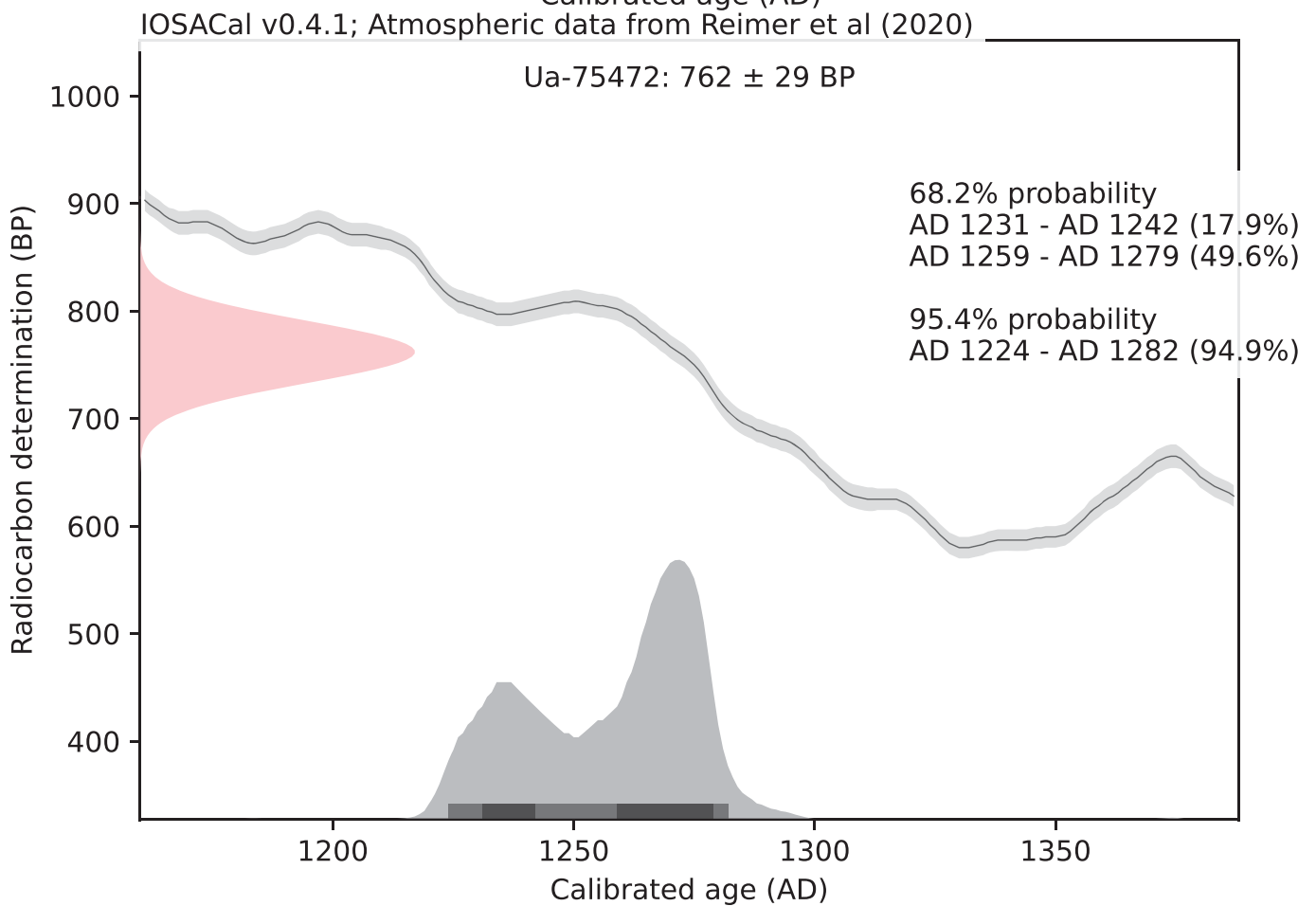
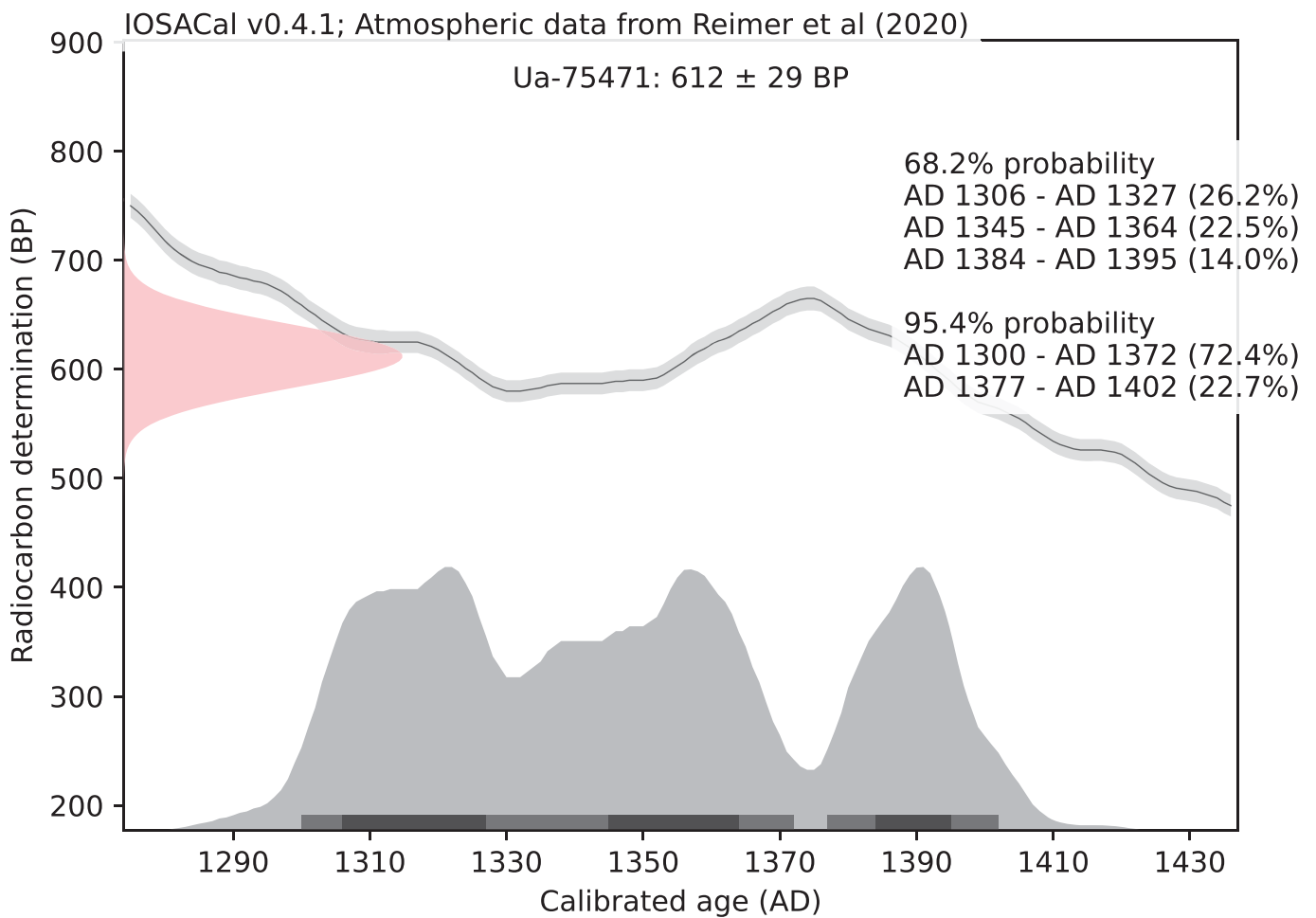
## Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)









## Appendix 2. Makrofossilanalys



# ARKEOBOTANISK ANALYS AV PROVER FRÅN KVARTERET ENGELBREKT I SÖDERKÖPING

BESTÄLLARE: ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM  
ANALYS: STEFAN GUSTAFSSON 2022

## Inledning

På uppdrag av Östergötlands Museum har Arkeologikonsult utfört en arkeobotanisk analys av 3 makrofossilprover från Vadstenagatan i Skänninge, Östergötland. Den arkeobotaniska analysen omfattade både förkolnade- och oförkolnade växtrester.

## Metod

Proverna värsiktades i ett såll med en maskstorlek av 0,2. Det framsiktade materialet undersöktes under mikroskop med en förstoring av 4 till 600 gånger. Artbestämning gjordes med hjälp av referenslitteratur och referenssamling (bl.a. Berggren 1969/1981, Digital Seed Atlas of the Netherlands, Jacomet 2006, Schweingruber 1978/1990, Mork 1946, www.woodanatomy.ch).

## Resultat

Generellt så innehöll proverna relativt få identifierbara växtdelar. I prov 19 och 22 hittades dels ogräs som svinmålla jordrök, vildpersilja, och pilört. Dessa arter förekom som oönskat inslag i trädgårdsodlingar, på åkerytor men också längs vägar, på gårdsplaner och ruderatmark. Även hallon kan ha växt i dessa miljöer eller i närheten av dessa. De tyder på att marken varit näringsrik, antingen gödslad eller så har man haft djur på denna plats. Även starr och smörblomma för tankarna till djurhållning och foderslätter på våtängar.

P.NR	19	21	22
FÖRKNAD VÄXTMAKROFOSSIL			
SKALKORN	2		5
HAVRE			1
OFÖRKNAD VÄXTMAKROFOSSIL			
HALLON	16		8
SVINMÅLLA	28	2	51
JORDRÖK	1		
VILDPERSILJA		1	6
PILÖRT			1
STARR	27	5	9
SMÖRBLOMMA		1	1
ÖVRIGT			
FISKFJÄLL			+++
FISKBEN			++
INSEKTER			+

Figur 1. Artlista. \*markerar förkolnat material.

Det förkolnade materialet som bestod av kärnor från skalkorn och havre tolkas som hushållsavfall. Både korn och havre var vanliga sädeslag under järnålder och vidare in i historisk tid.

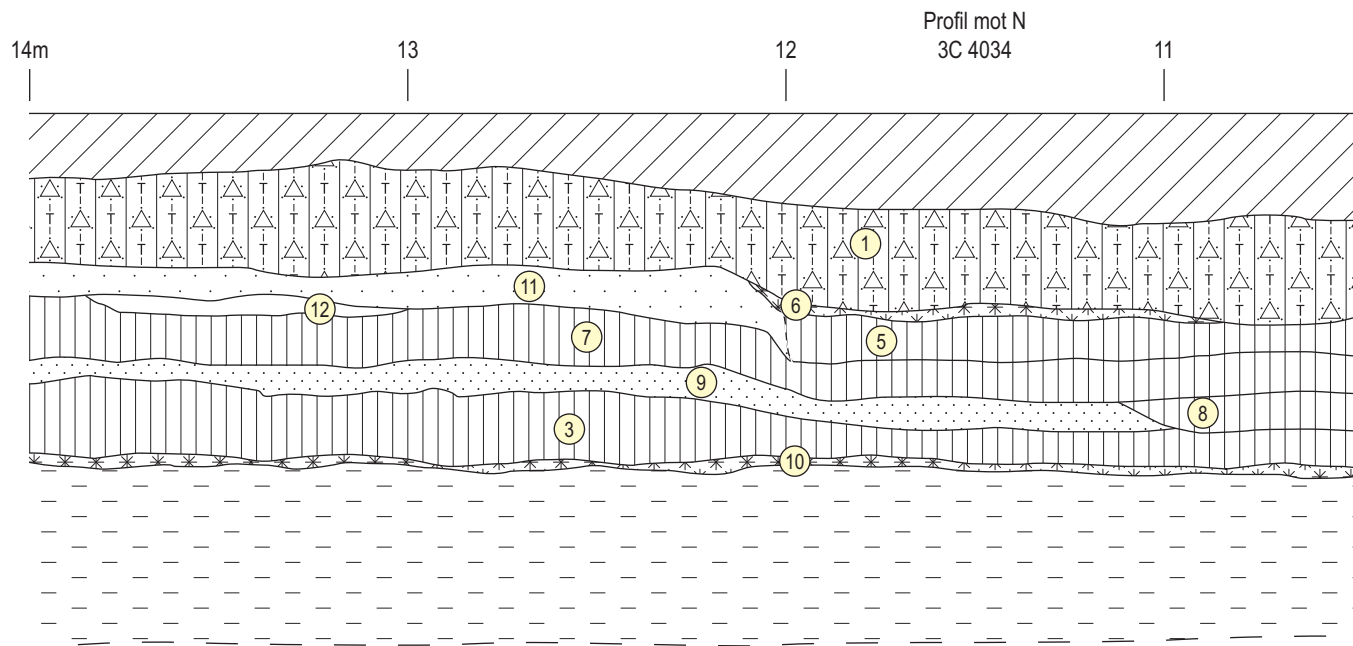
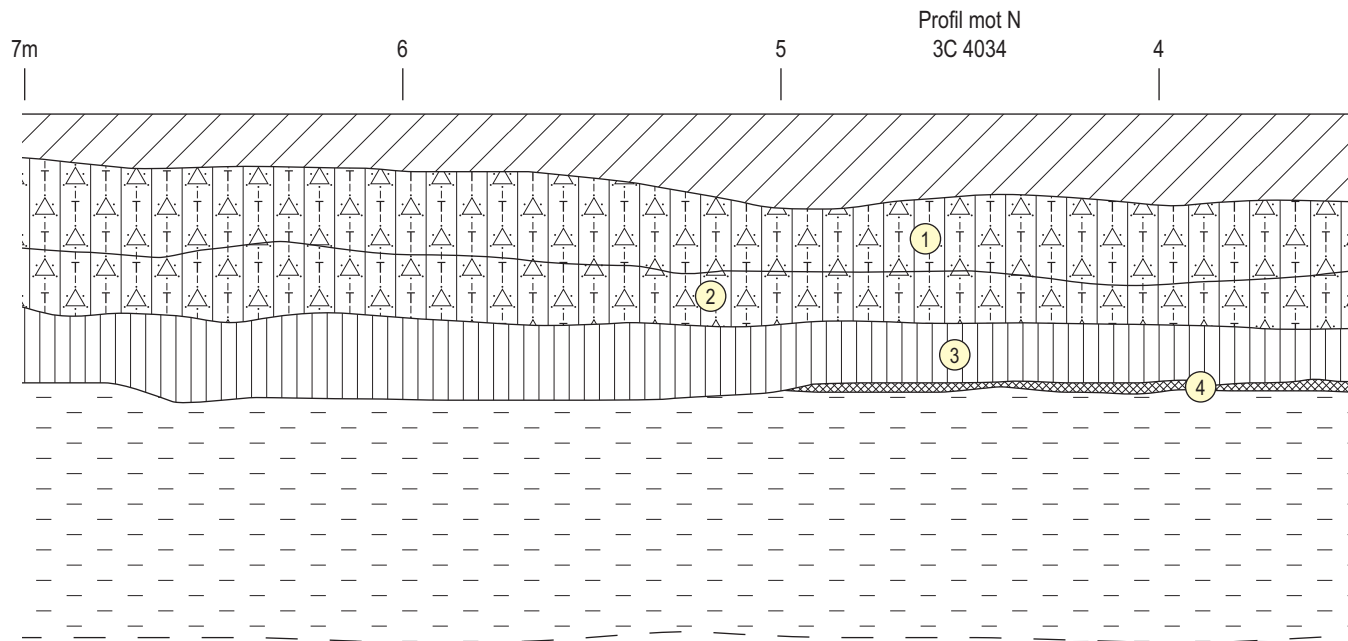
Fiskben och fiskfjäll tolkas, liksom de förkolnade sädeskornen som hushållsavfall. De flesta fiskfjällen kom från abborre.



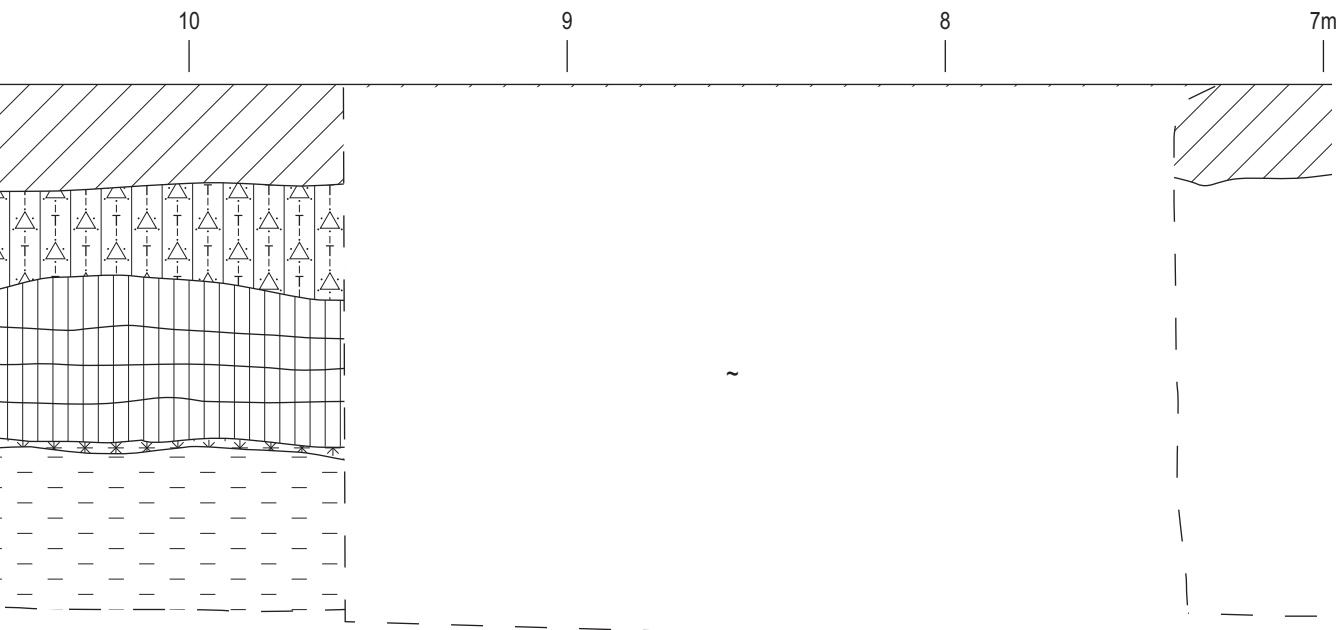
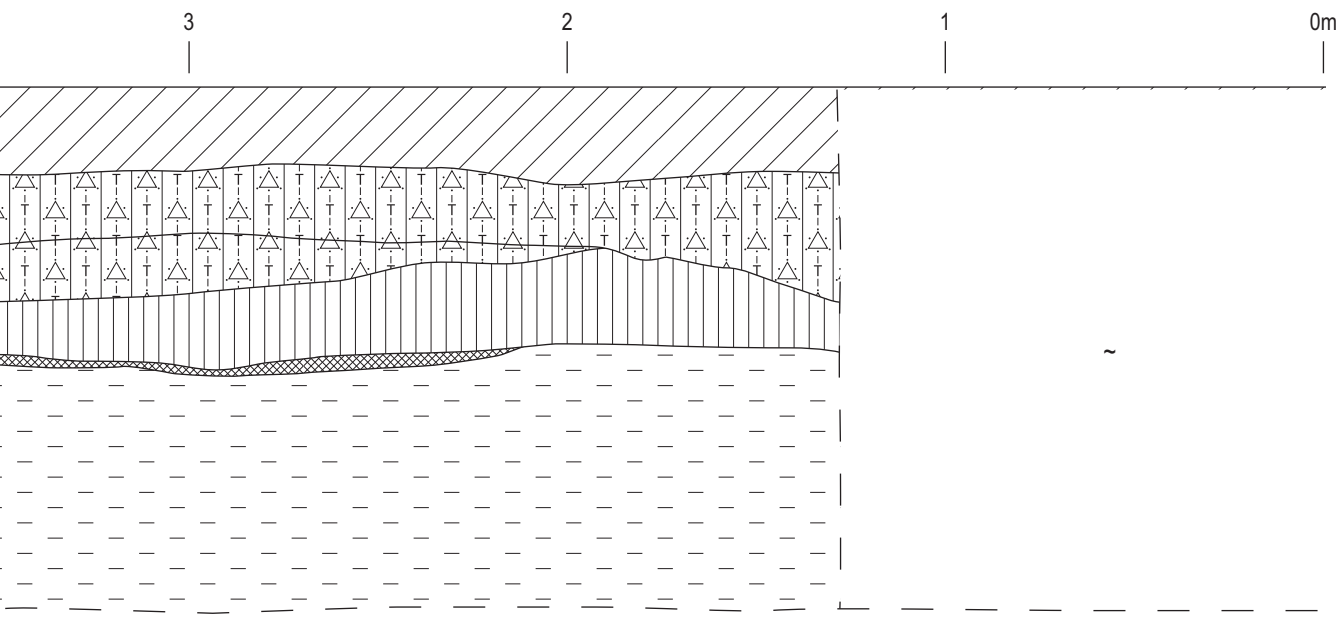
## Litteratur

- BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.
- BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.
- JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.
- Mork, E. 1946. *Vedanatomy*.
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.
- Hemsida, wood anatomy of Central European species: [www.woodanatomy.ch](http://www.woodanatomy.ch)
- Hemsida, Digital Seed Atlas of the Netherlands: <http://seeds.eldoc.ub.rug.nl/?pLanguage=en>

## Bilaga 1. Ritningar

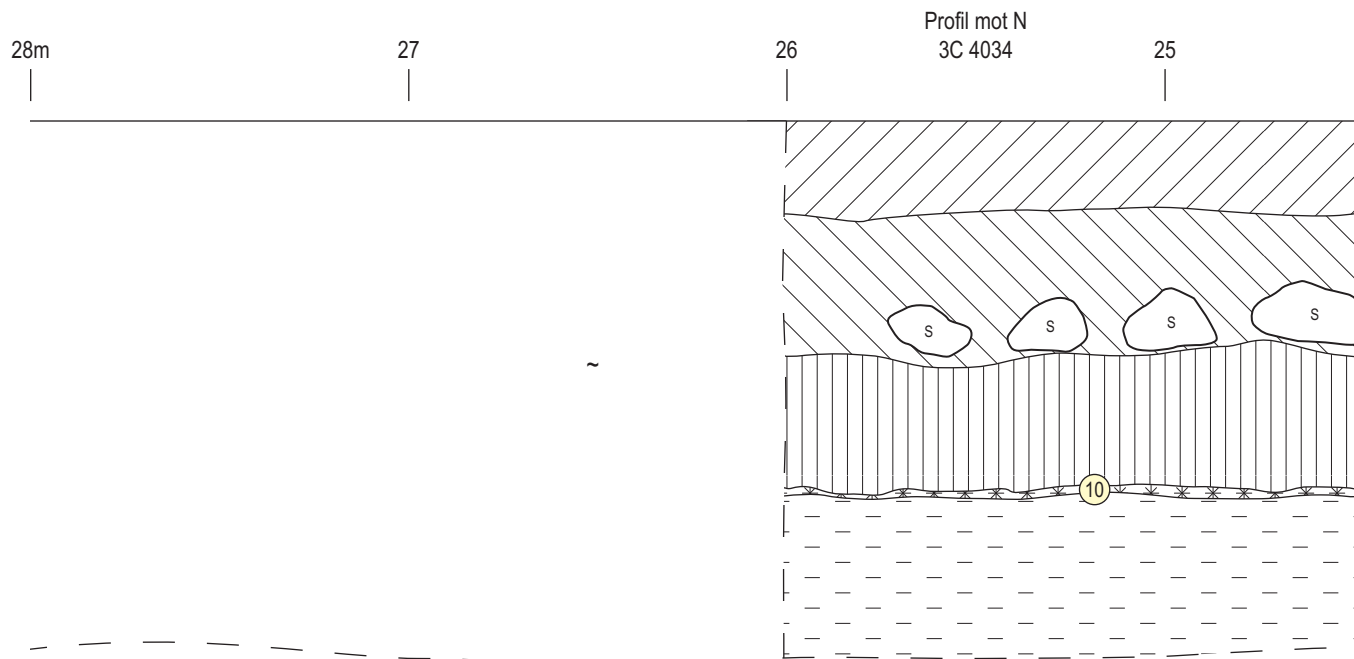
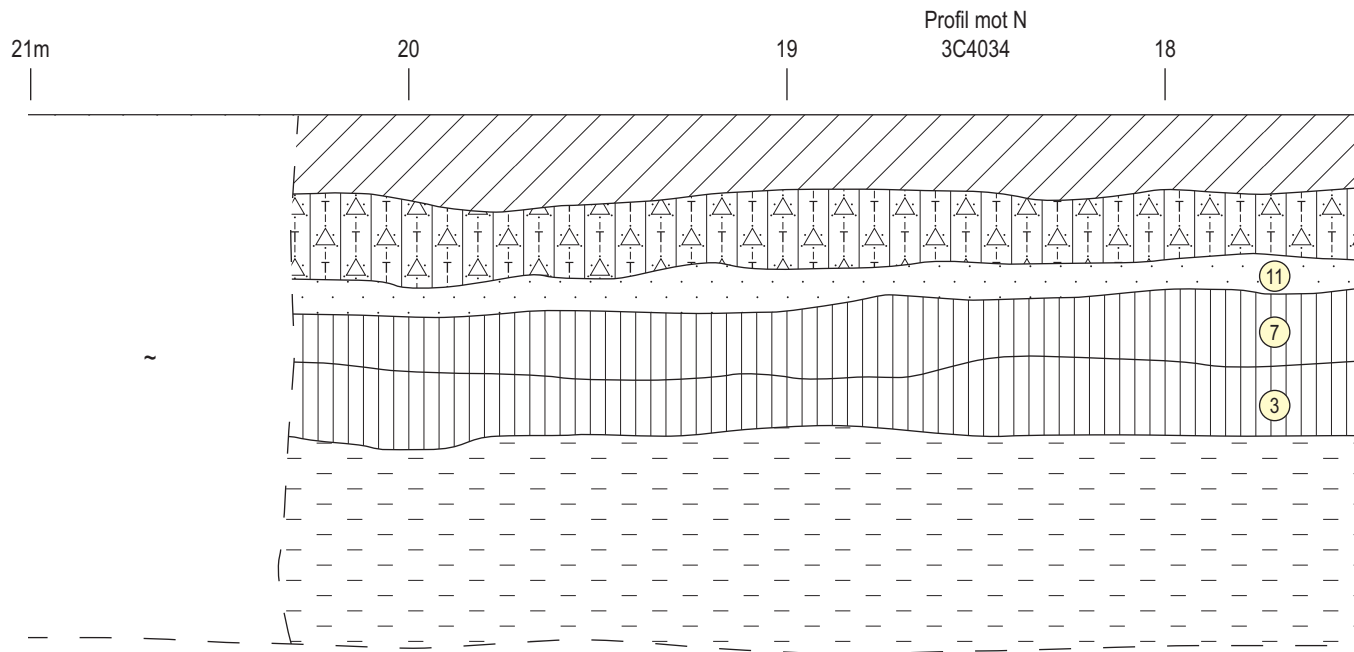


1. Recenta raseringen
2. Kompakt lager med raseringskomponenter som tegel och bruk.
3. Brungrå, något sandig lera med kol och djurben.
4. Sot.
5. Ljus, homogen lera.
6. Träflis.
7. Mörkgrå lera med något tegelkross.
8. Ljus homogen lera.
9. Bränd sand/silt och sot.
10. Träflis.
11. Grusig sand (sättsand?).
12. Träflis, ev förmultnade plankor.

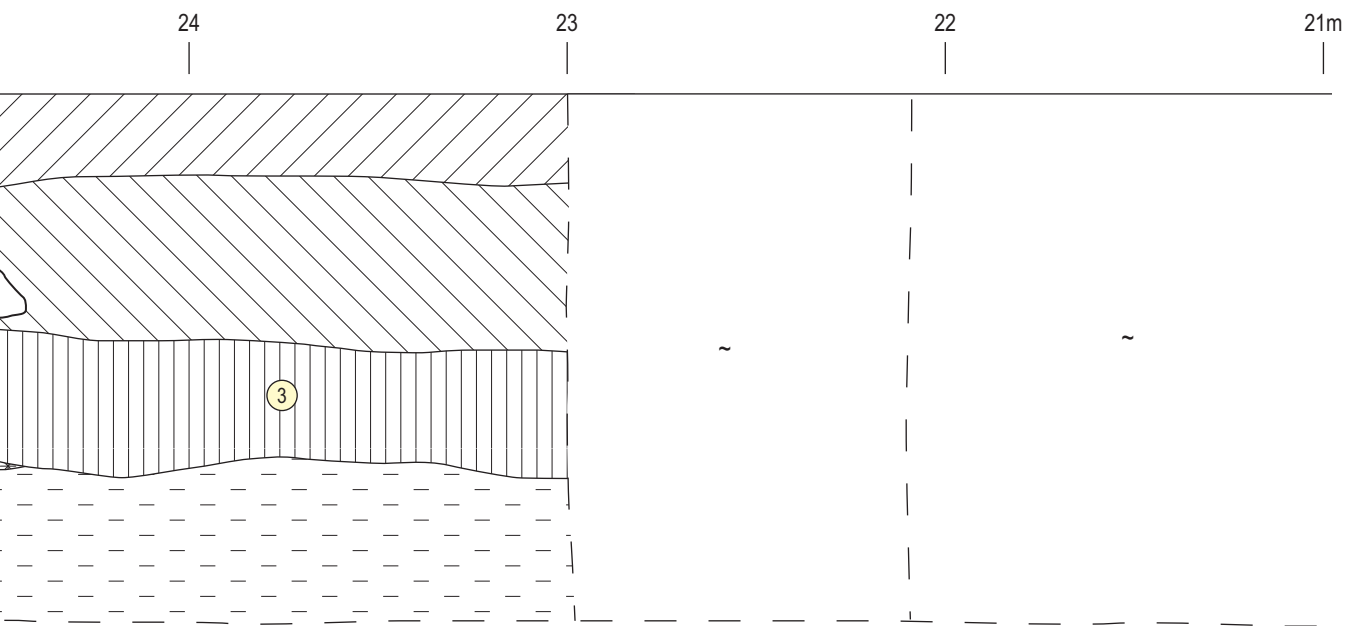
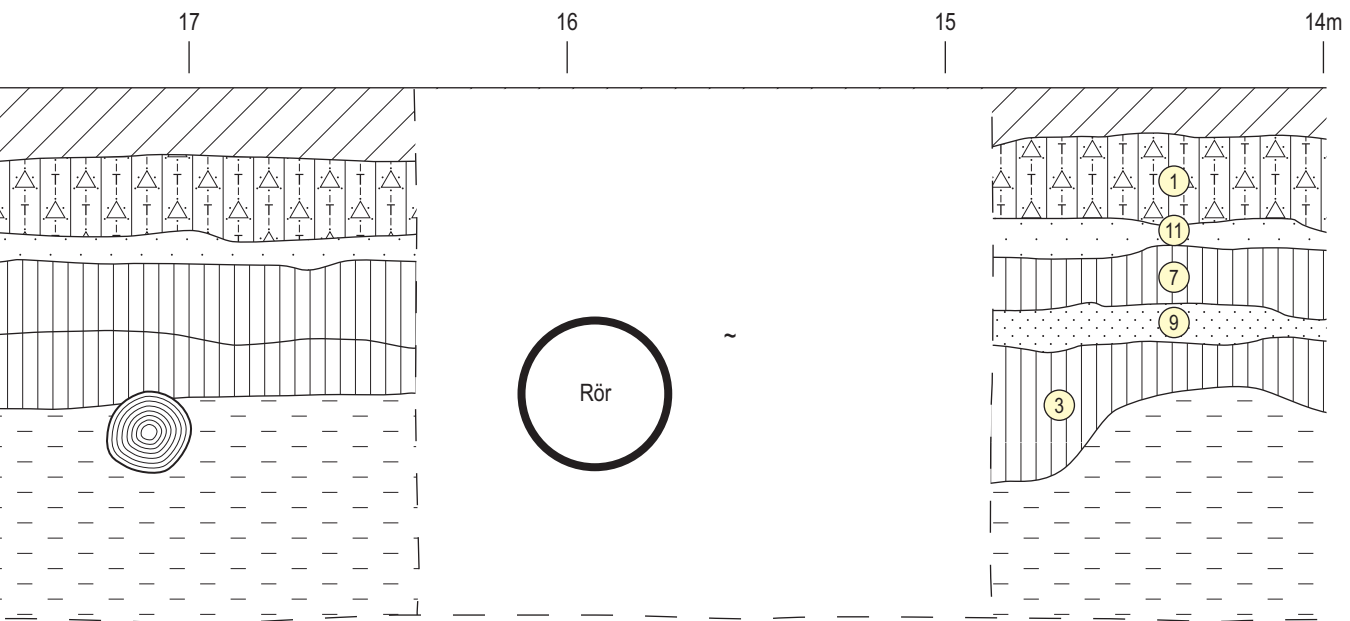


Kv Engelbrekt 5 & 11  
 Söderköpings stad  
 Söderköpings kommun, Ög  
 L2010:3508  
 Profiliritning 1  
 Skala 1:20  
 Dnr 0037/22  
 2022 Helén Romedahl  
 Renritning Johan Levin

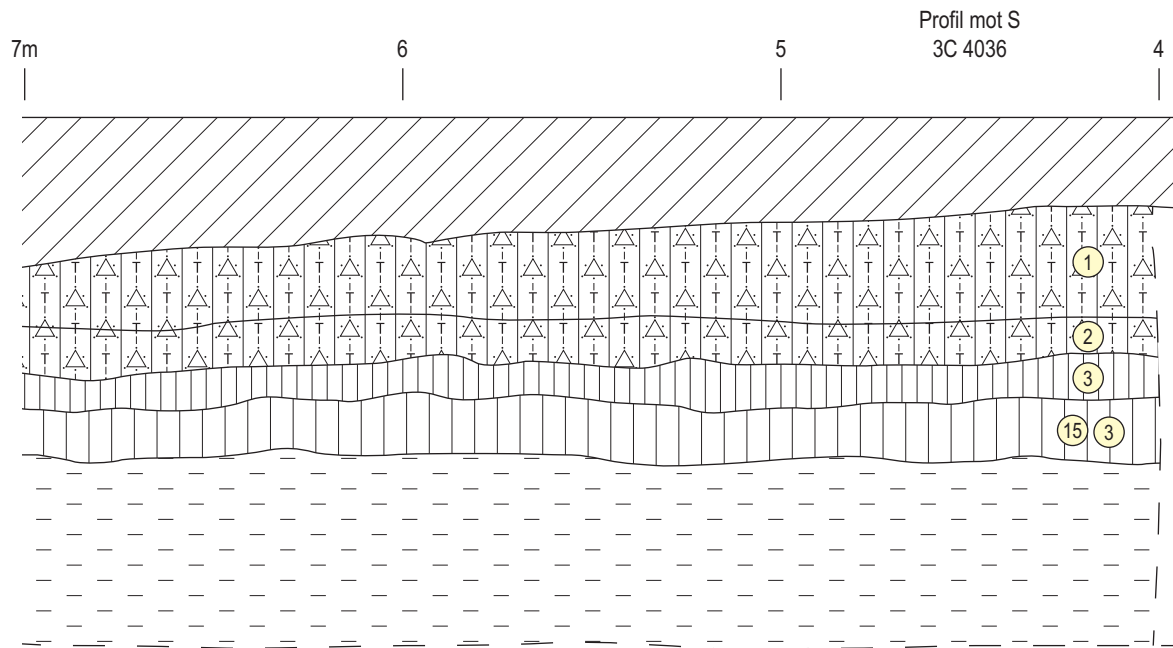




1. Recenta raseringen
3. Brungrå, något sandig lera med kol och djurben.
7. Mörkgrå lera med något tegelkross.
9. Bränd sand/silt och sot.
10. Träflis.
11. Grusig sand (sättsand?).

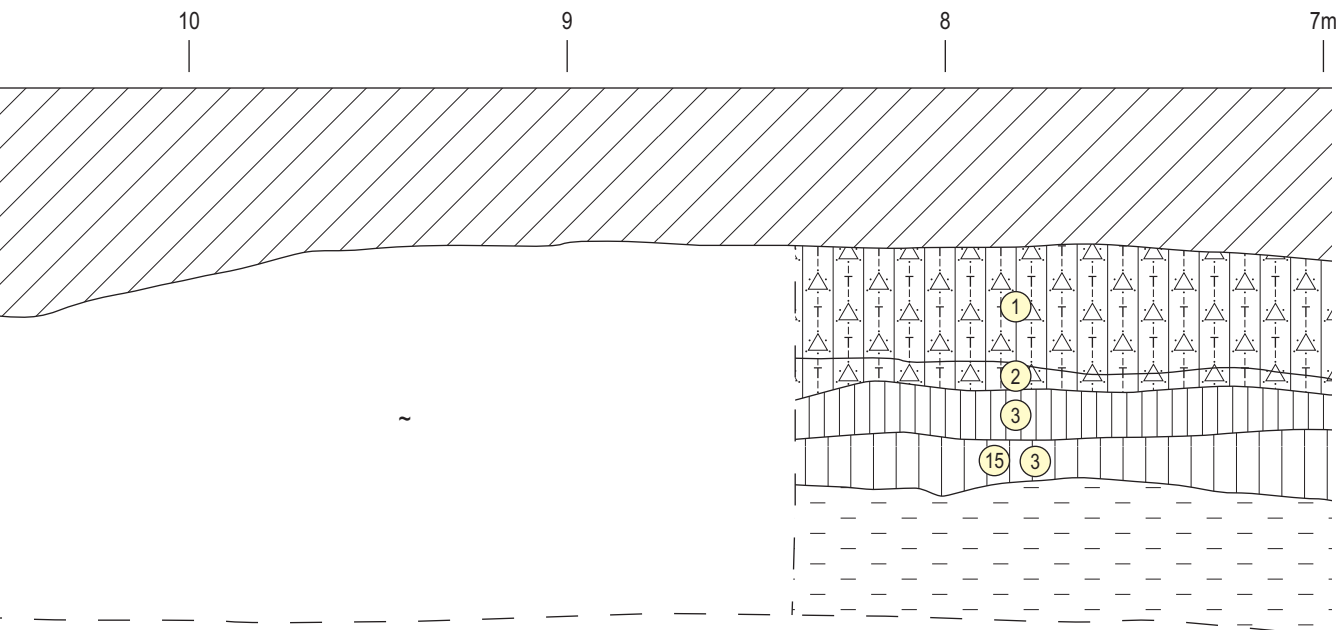
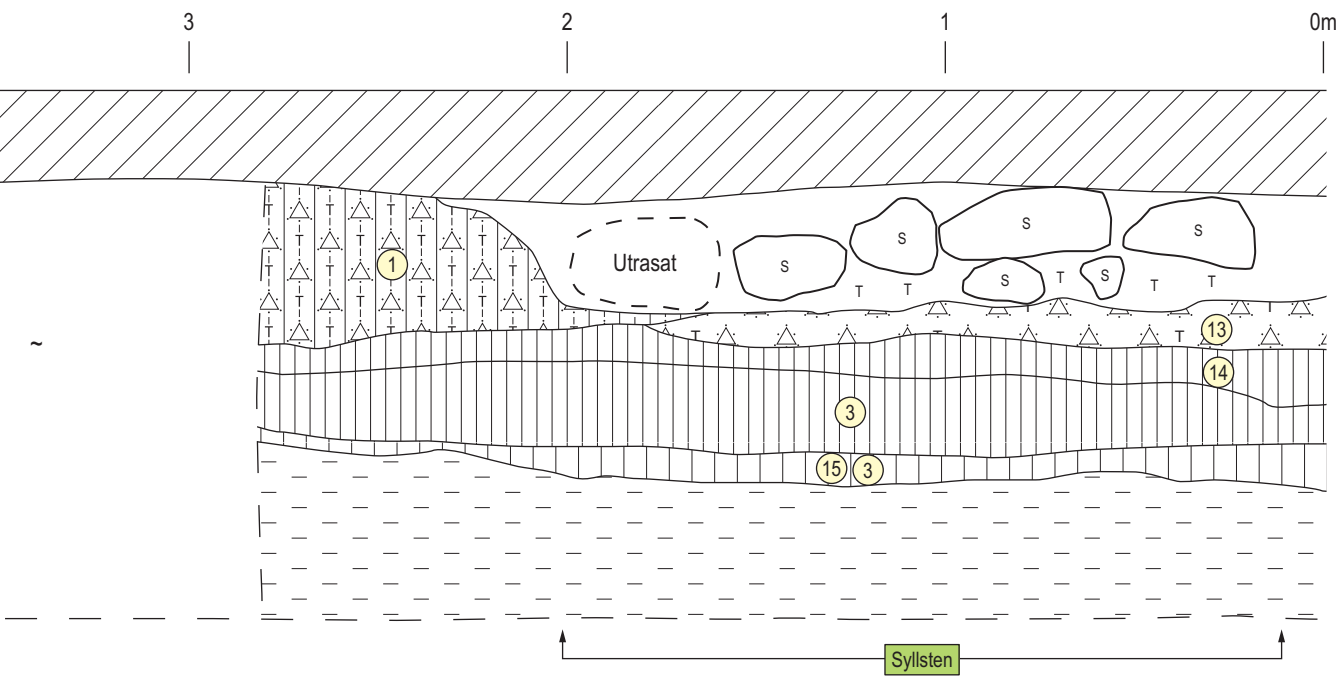


Kv Engelbrekt 5 & 11  
 Söderköpings stad  
 Söderköpings kommun, Ög  
 L2010:3508  
 Profilirtning 2  
 Skala 1:20  
 Dnr 0037/22  
 2022 Helén Romedahl  
 Renritning Johan Levin

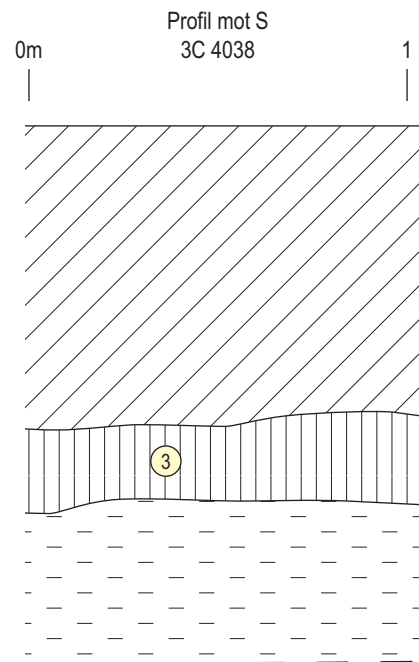
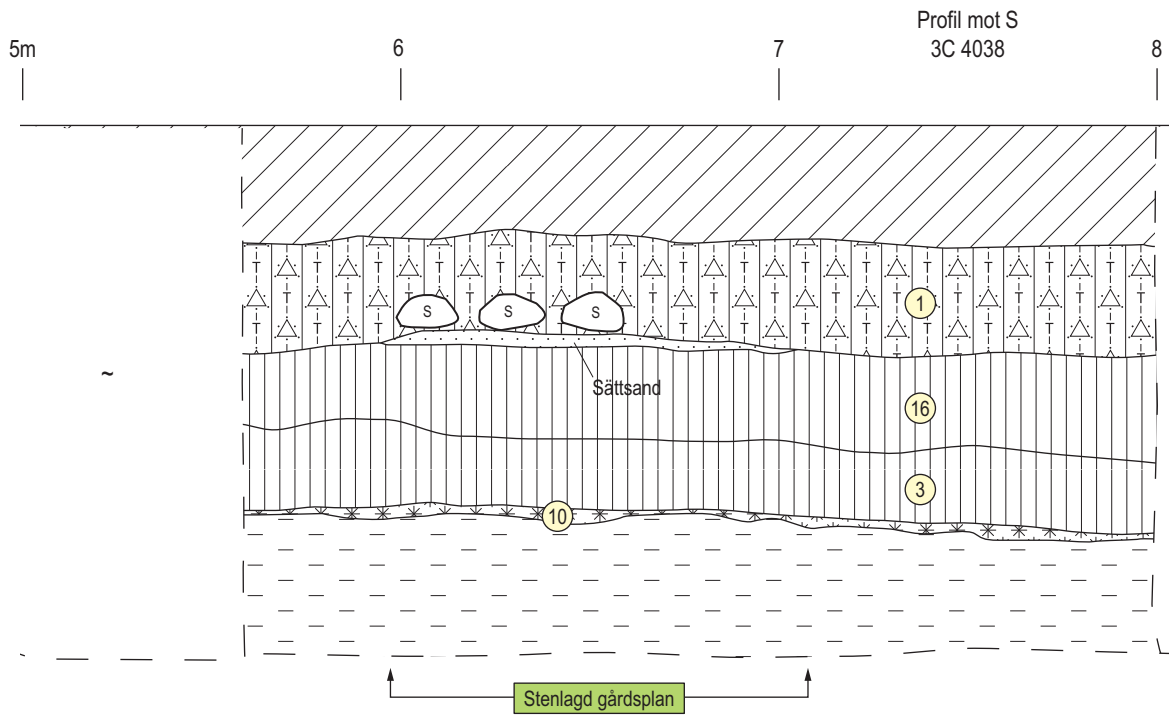


1. Recenta raseringen
2. Kompakt lager med raseringskomponenter som tegel och bruk.
3. Brungrå, något sandig lera med kol och djurben.
13. Mörkgrå lera med mycket tegel och kalkbruk (L1?).
14. Ljus, homogen lera. Motsvarar L5 i motstående sektion C4034.
15. Infiltration från ovanliggande L3.



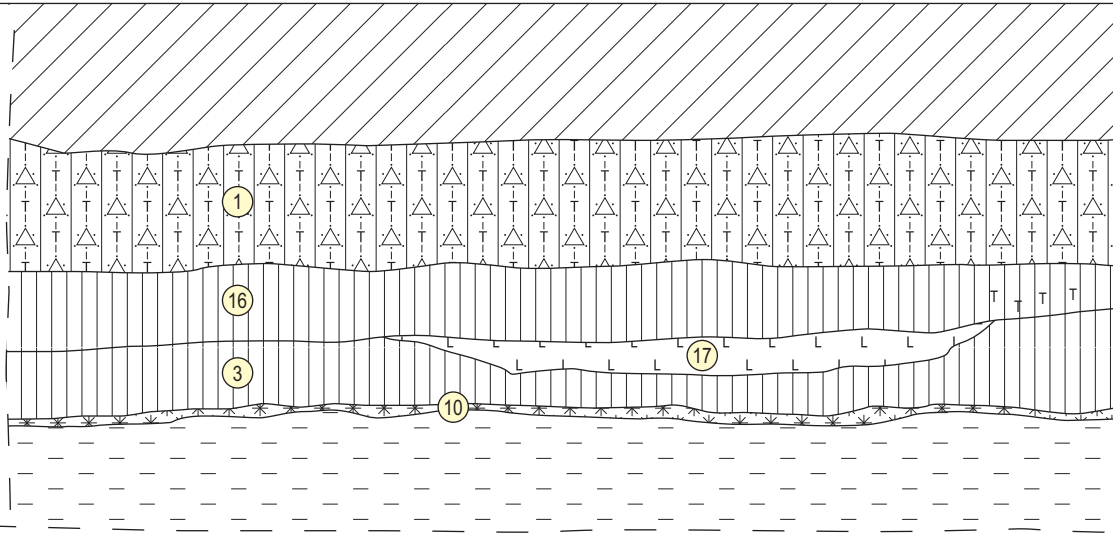


Kv Engelbrekt 5 & 11  
 Söderköpings stad  
 Söderköpings kommun, Ög  
 L2010:3508  
 Profiliritning 3  
 Skala 1:20  
 Dnr 0037/22  
 2022 Helén Romedahl  
 Renritning Johan Levin

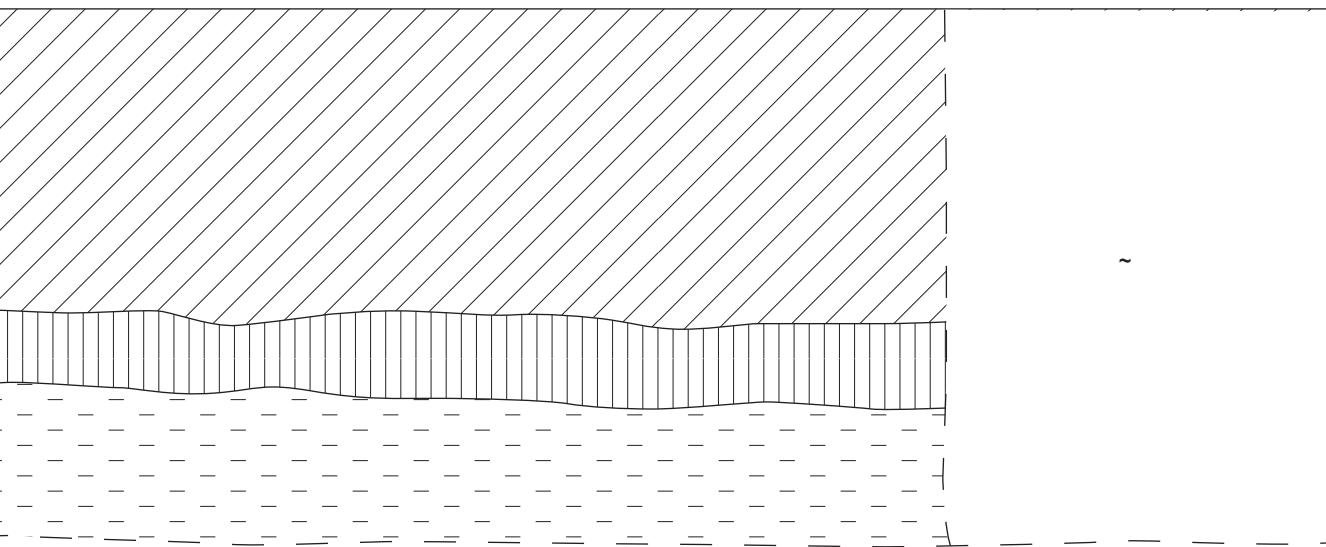


1. Recenta raseringen
3. Brungrå, något sandig lera med kol och djurben.
10. Träflis.
16. Ljusgrå, kompakt, siltig lera med tegelbrockor, kol och sot.  
Motsvarar L2 i sektion C4036.
17. Ljus, homogen lera.

9 | 10 | 11 | 12m

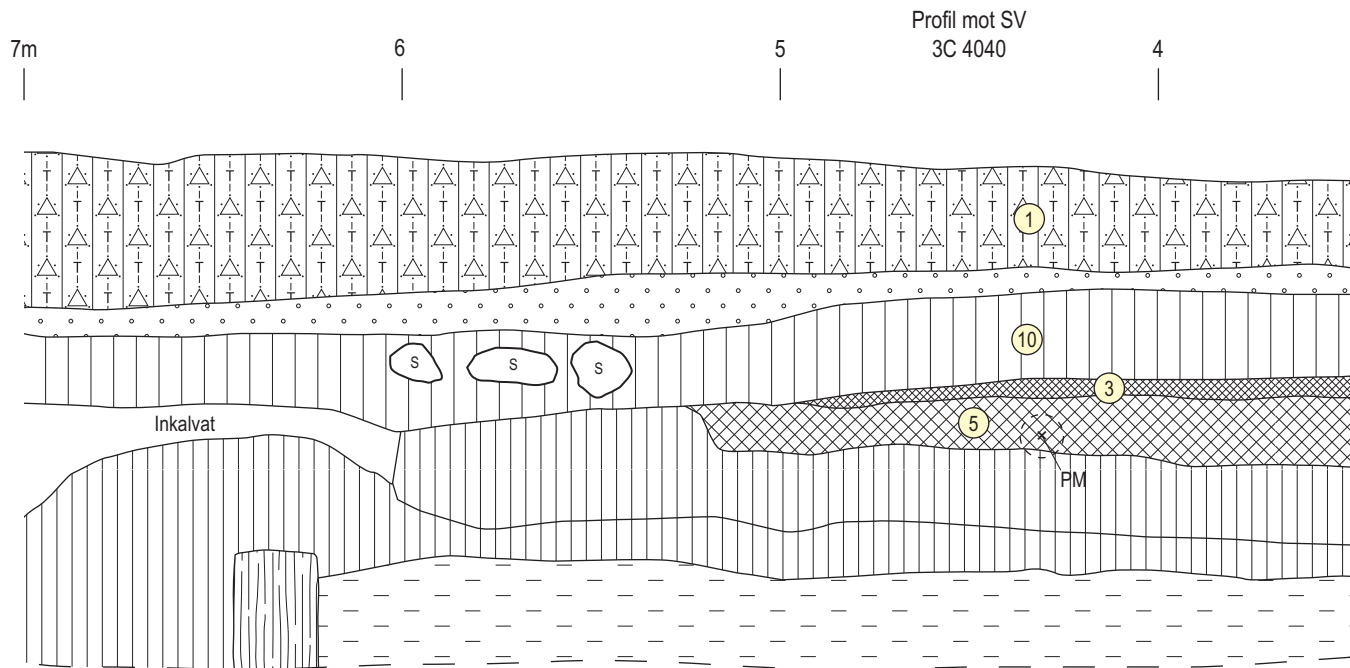


2 | 3 | 4 | 5m

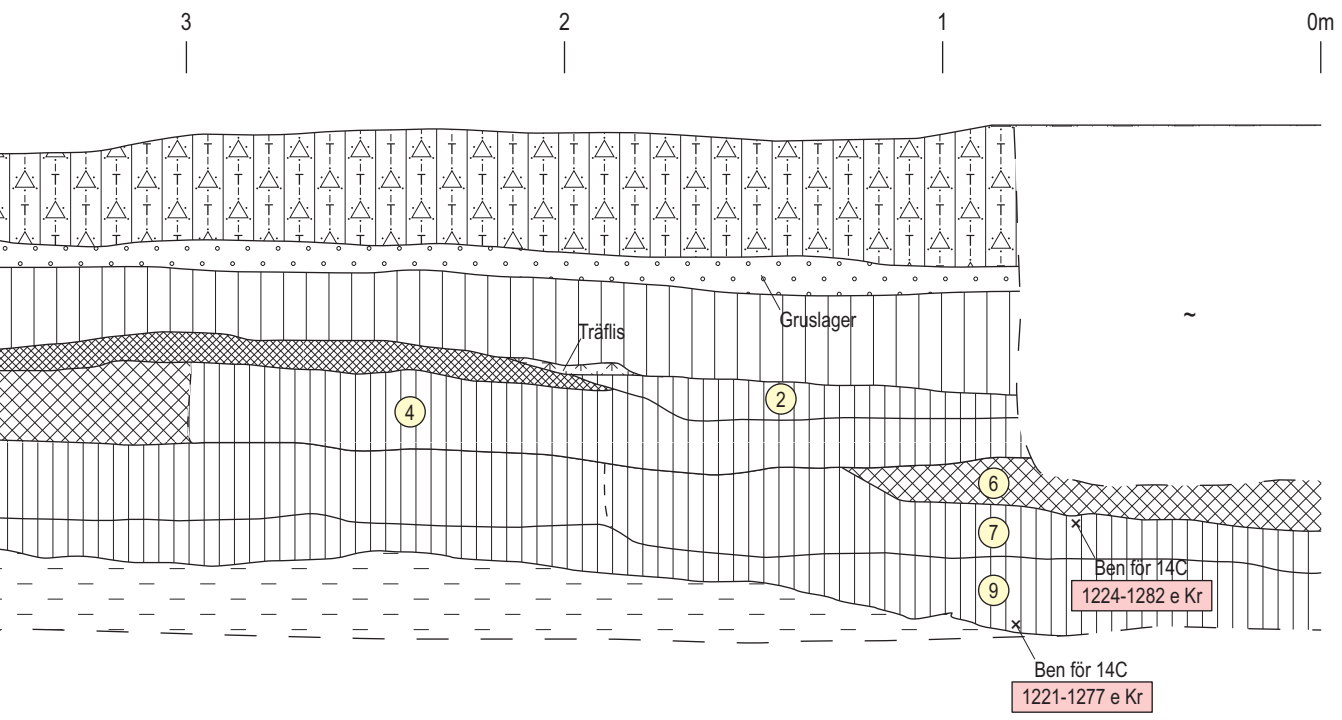


Kv Engelbrekt 5 & 11  
Söderköpings stad  
Söderköpings kommun, Ög  
L2010:3508  
Profiliritning 4  
Skala 1:20  
Dnr 0037/22  
2022-06-01 Helén Romedahl  
Renritning Johan Levin





1. Recent rasering.
2. Liknar L1 men mer kompakt. Innehåll av djurben.
3. Träkol.
4. Brungrå, något sandig lera. Innehåll av träkol och djurben.
5. Brandlager. Orange, svart. Ska ses i samband med L3.
6. Orange brandlager.
7. Mörkgrå lera med djurben och träkol.
8. Gråbrun lera med enstaka träkol.
9. Beige till brun kompakt lera med tegelkross och enstaka sten.



Kv Engelbrekt 5 & 11  
 Söderköpings stad  
 Söderköpings kommun, Ög  
 L2010:3508  
 Profiliritning 5  
 Skala 1:20  
 Dnr 0037/22  
 2022-06-01 Helén Romedahl  
 Renritning Johan Levin

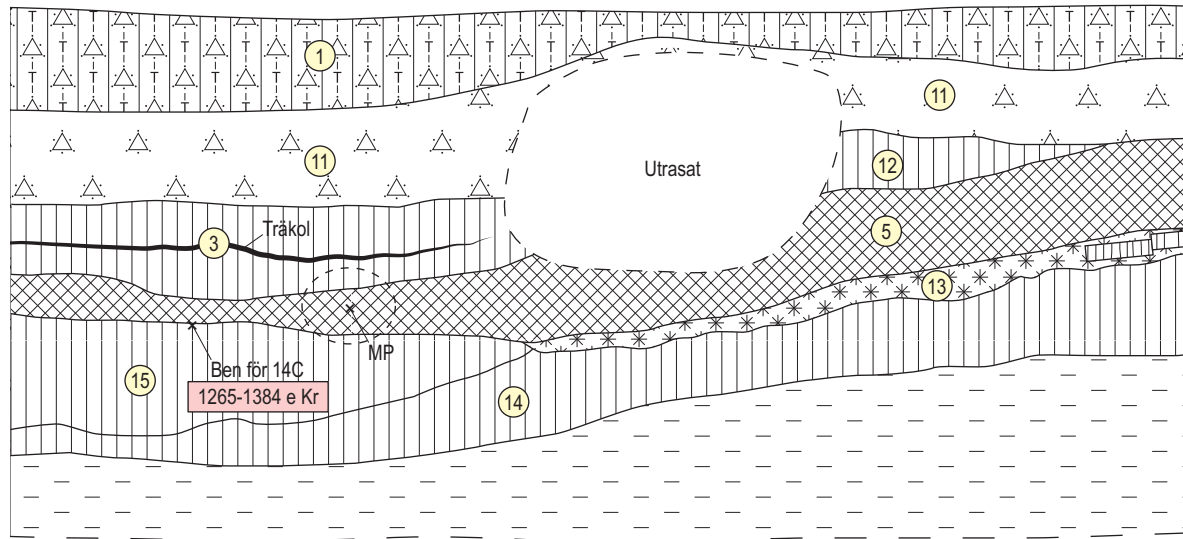
5m

4

3

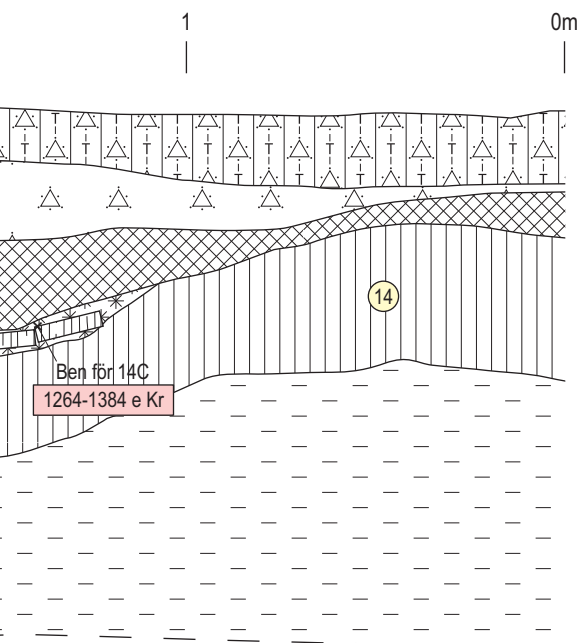
Profil mot NÖ  
3C 4042

2

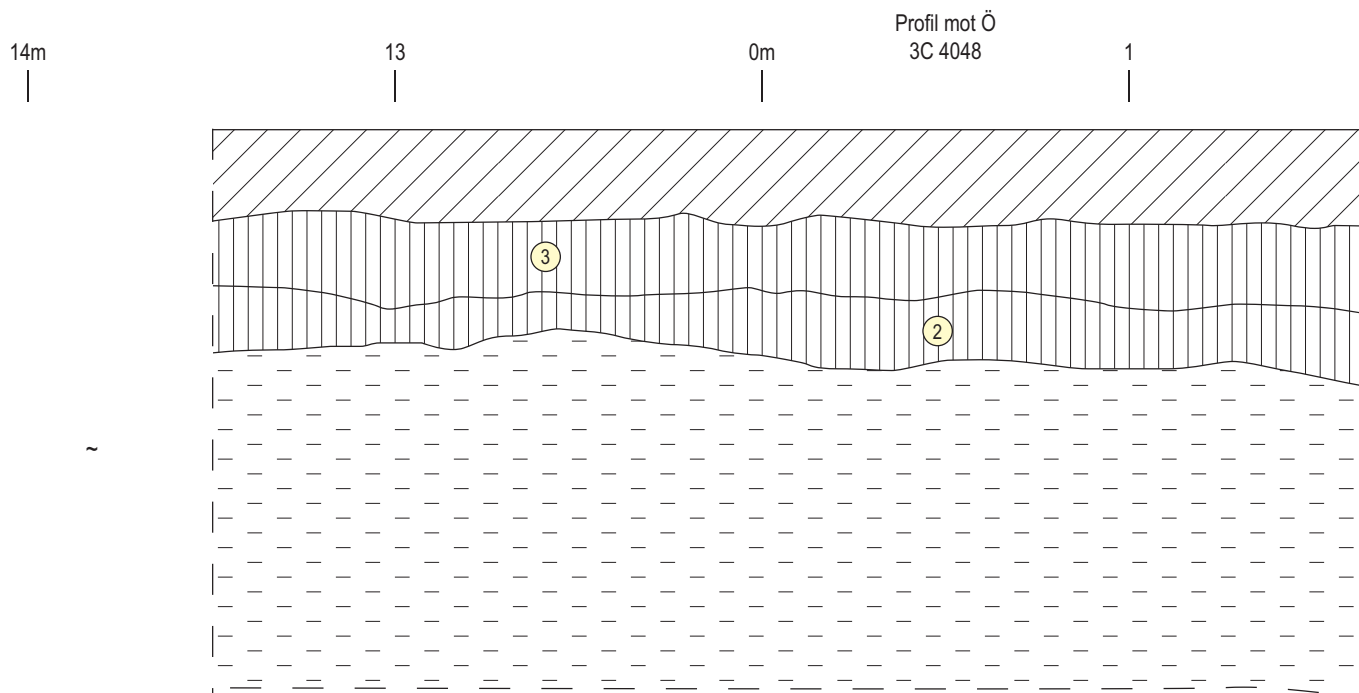
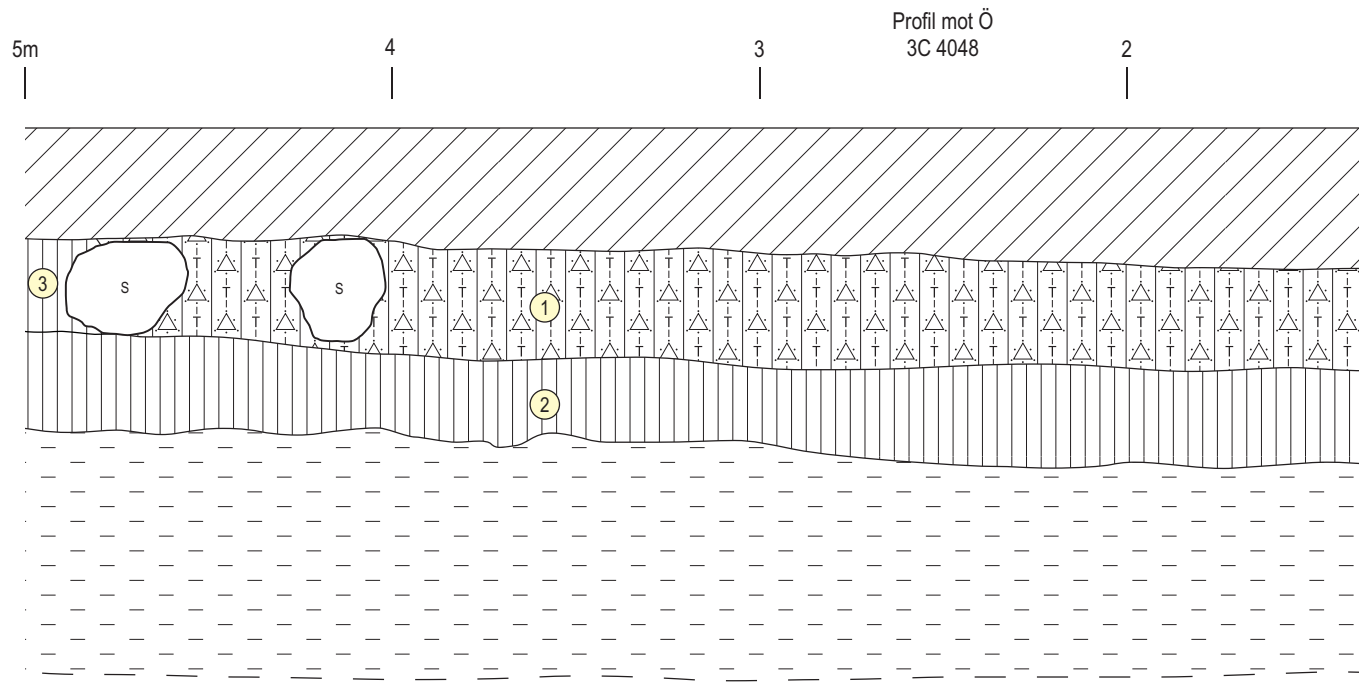


1. Recent rasering.
3. Träkol.
5. Brandlager. Orange, svart. Ska ses i samband med L3.
11. Rasering med rikligt av kalkbruk och stora bitar träkol.
12. Gulgrå lera.
13. Trägol? Förmultnade bräddor och träflis.
14. Kompakt, ljusgrå lera.
15. Mörkgrå lera.

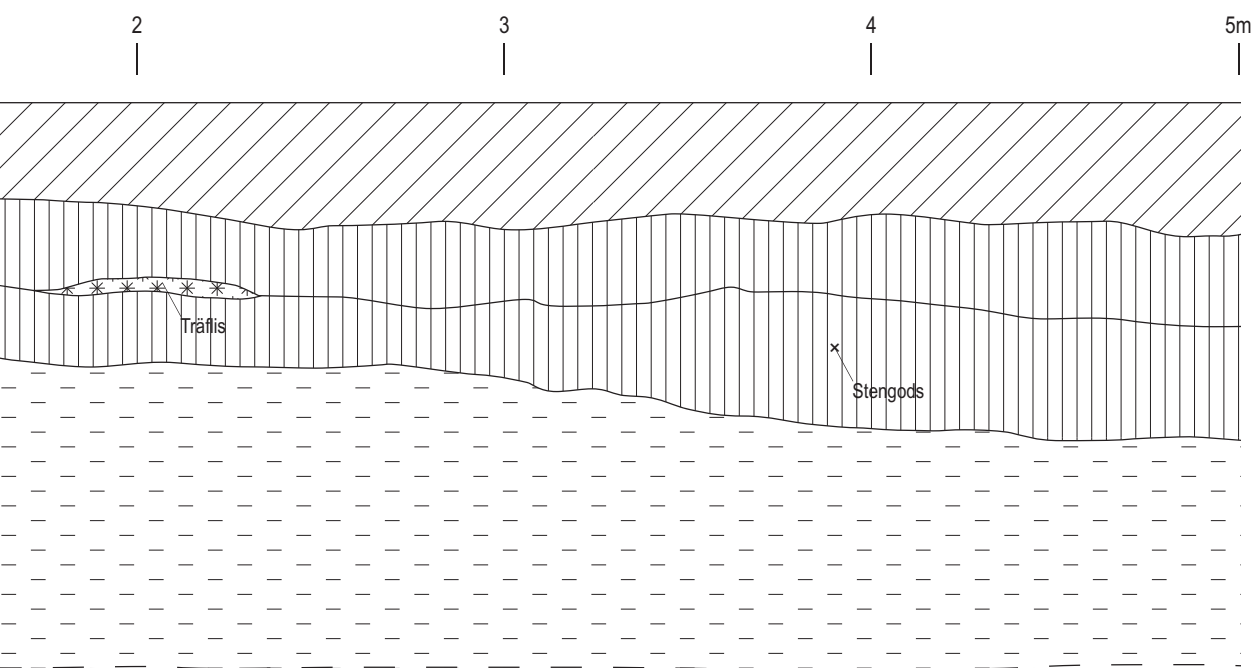
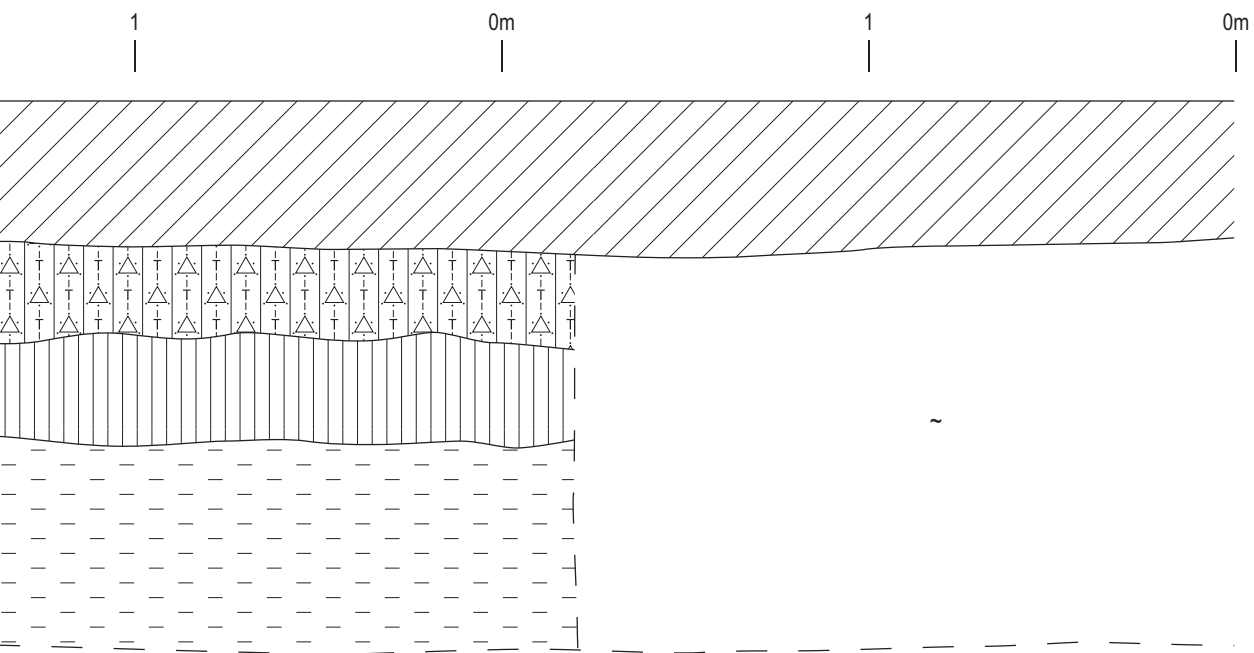




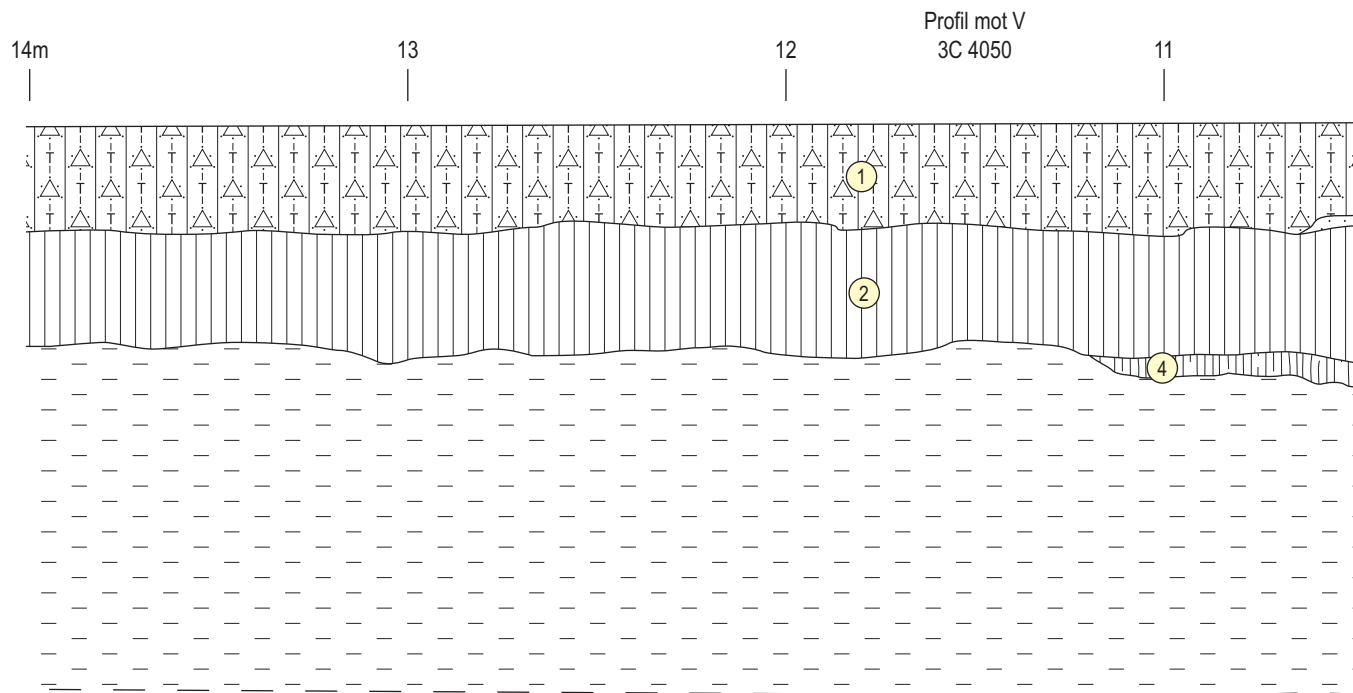
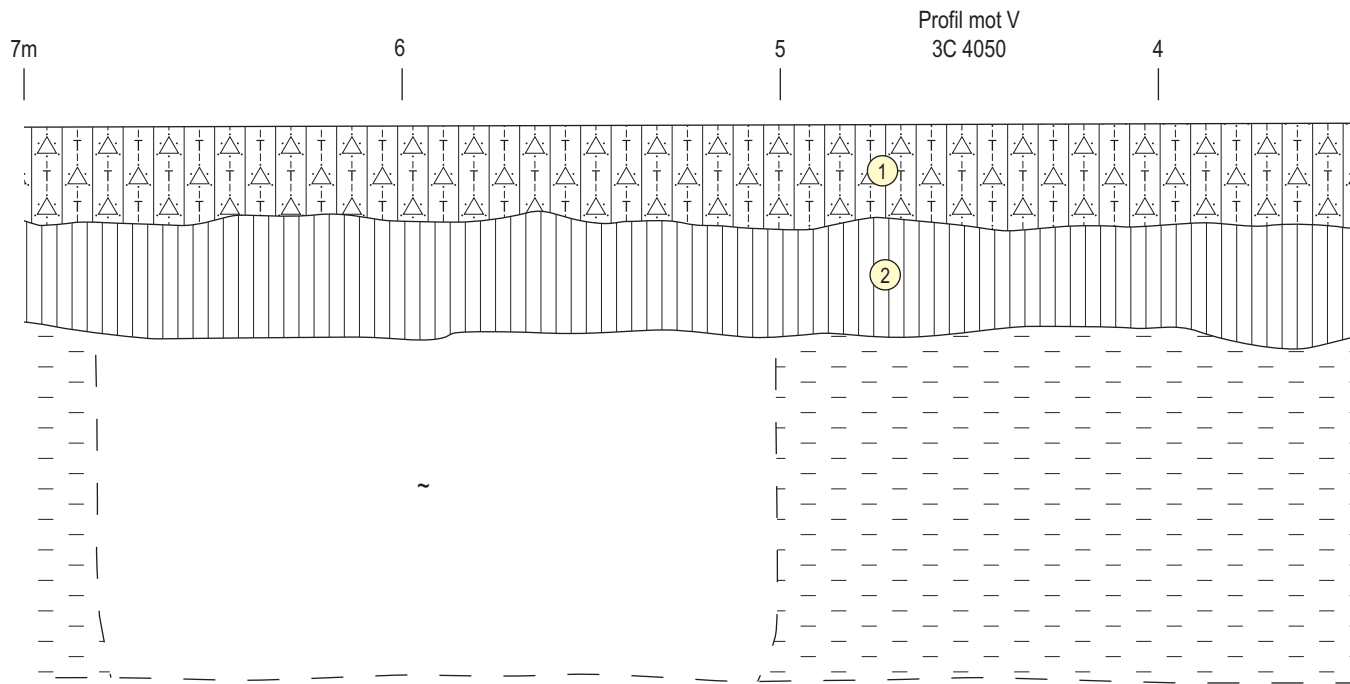
Kv Engelbrekt 5 & 11  
Söderköpings stad  
Söderköpings kommun, Ög  
L2010:3508  
Profiliritning 6  
Skala 1:20  
Dnr 0037/22  
2022 Helén Romedahl  
Renritning Johan Levin



1. Kompakt, sotigt, grusigt lager med inslag av tegelkross (recenta raseringen).
2. Brunrå lera med inslag av kol och enstaka djurben. Ursprungligt matjordslager. Motsvarar L3 på övriga sektioner.
3. Ljus, kompakt lera. Matjordslager.

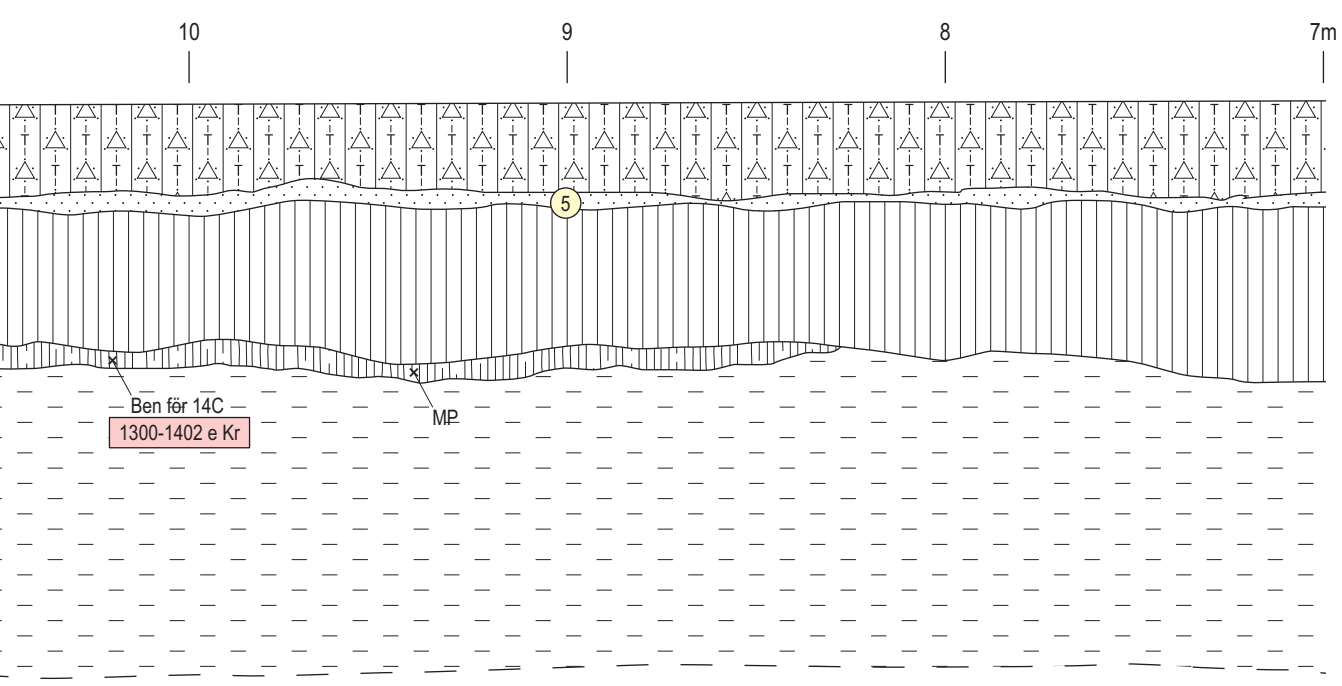
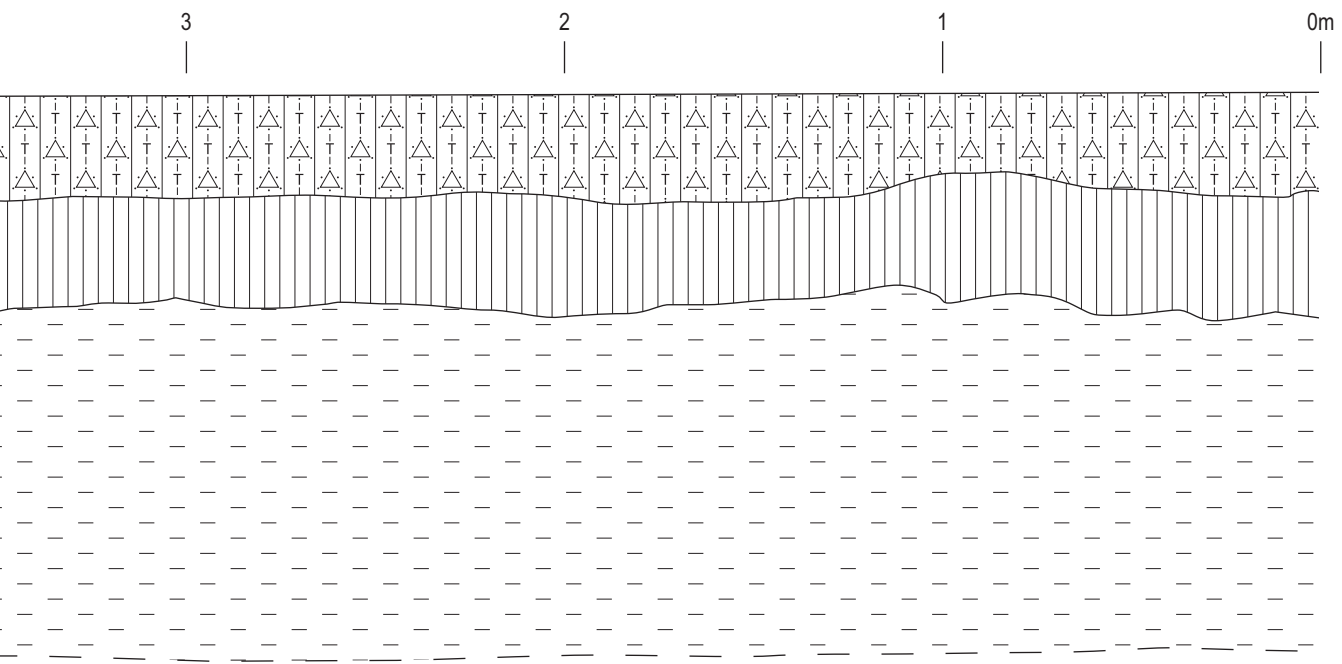


Kv Engelbrekt 5 & 11  
 Söderköpings stad  
 Söderköpings kommun, Ög  
 L2010:3508  
 Profilritning 7  
 Skala 1:20  
 Dnr 0037/22  
 2022 Helén Romedahl  
 Renritning Johan Levin



1. Kompakt, sotigt, grusigt lager med inslag av tegelkross (recenta raseringen).
2. Brungrå lera med inslag av kol och enstaka djurben. Ursprungligt matjordslager.  
Motsvarar L3 på övriga sektioner.
4. Fömulnat trä.
5. Grov sand.





Kv Engelbrekt 5 & 11  
 Söderköpings stad  
 Söderköpings kommun, Ög  
 L2010:3508  
 Profiliritning 8  
 Skala 1:20  
 Dnr 0037/22  
 2022 Helén Romedahl  
 Renritning Johan Levin

## Bilaga 2. Fyndlista

ÖM C4799

Fyndnr	Namn	Sakord	Subklass	Anmärkning	Material	Kontext
33	Äldre rödgods	Kärl	Keramik		Keramik	L9 sektion 4040
34	Stengods	Kanna	Keramik		Keramik	L1/L2 sektion 4050
35	Stengods	Kanna	Keramik		Keramik	2104
36	Stengods	Kärl	Keramik	Sekundärbränd?	Keramik	2104
37	Stengods	Kärl	Keramik		Keramik	2104
38	Stengods	Krus	Keramik		Keramik	2104



Den 30 maj-2 juni 2022 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom kv Engelbrekt 5 och 11 i Söderköping stad, inom fornlämningsområdet L2010:3508, Söderköpings medeltida och historiska stadsområde. Arbetet föranledes av schaktning för ledningar till två nyuppförda fastigheter i kvarteret. Längs en majoritet av schaktsträckan fanns arkeologiska lämningar i form av kulturlager, ett dike samt byggnadsrester. Fem av kulturlagren kunde med hjälp av <sup>14</sup>C-analys dateras till 1221 - 1402 e Kr.

ISSN 1403-9273

Rapport 2022:61